

COLOFON

JAARGANG 33 - NUMMER 1

MAART 2023

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt 4 keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoording van het bestuur van Heemkundekring Rosmalen.
Hoff van Hollantlaan 1
5243 SR Rosmalen

Website
www.heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Rien van den Broek, voorzitter
- Marja Spierings-Voets secretaris
- Wim van Son, penningmeester
- Peter van Hoek, lid
- Hans Groenewoud, lid
- Piet Korsten, lid

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Gerrit Mol
- Hans Groenewoud
- Michiel van Heumen
- Wim van Son
- Wouter Loeff
- Nieke Roos
- Wil Coppelmans
(lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Druk: Nextprint B.V. den Bosch

Losse rummers:

- € 5,50 per uitgave

Kopijadres:

- info@heemkundekringrosmalen.nl

Ledenadministratie:

- ledenadministratie@heemkundekringrosmalen.nl

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd tenzij bronvermelding plaatsvindt.

Inhoudsopgave	Pagina
<i>Redactie</i>	Voorwoord 3
<i>Francien van den Heuvel</i>	Overstromingen in en rond 's-Hertogenbosch 1740-1995 4
<i>Henk de Werd</i>	De derde Hinthamse revue 1985 met een terugblik in het verleden van de Annakerk 14
<i>Hein van der Flier</i>	De geschiedenis van de Blaarthemse hoeve 19
<i>Jo Versteijnen</i>	Johannes Cornelis Olifiers, een pastoor met een vooruitziende blik 22
<i>Hans Groenewoud</i>	De Duinsche Hoeve 25
<i>Hans Groenewoud</i>	Nieuwe schenkingen voor ons archief 31
<i>Jo Versteijnen</i>	Het mooie Aa-dal in Hintham in wintertijd 32
<i>Michiel van Heumen</i>	Foto onbekend (6) 35

Foto voorzijde omslag: Dit schilderij is een mooie aanvulling bij een ander schilderij van Pieter Engels sr. van de Lambertuskerk.

Foto achterzijde omslag: Schilderij van Pieter Engels sr. betreffende "Gezicht op de Heinis" uit 1964
Toelichting op volgende pagina

Voorwoord

Redactie

Voor u ligt weer de eerste *Rosmalla* van 2023. We hopen dat u een fijne jaarwisseling heeft gehad en het jaar goed en in een goede gezondheid bent begonnen. Ook de redactie is weer met frisse moed aan de nieuwe jaargang begonnen. We zijn voornemens om ook dit jaar weer een voor iedereen aantrekkelijk lijfblad voor onze Heemkundekring samen te stellen. U zult gaan merken dat we geleidelijk aan het blad een wat andere vorm en een ander uiterlijk gaan geven. Dit geldt ook voor de lay-out. Zo hopen we dat het voor iedereen een aantrekkelijk en leesbaar blad blijft. Ook zijn wij voornemens meer actuele zaken op te nemen.

In dit nummer zult u merken dat we ons wat meer op het water in de omgeving gaan richten. Zo treft u in deze uitgave een belangrijk stuk aan van Francien van den Heuvel. Ze heeft in 2021 een schitterend boek geschreven naar aanleiding van haar proefschrift: “’s-Hertogenbosch, eiland in een onmetelijke zee”. Haar stuk is een weerslag van haar boek. We beloven u nog meer over dit water. Daarnaast treft u weer een aantal stukken van bekende auteurs, die u al eerder in de *Rosmalla* bent tegengekomen. Onder andere Jo Versteijnen, die ons meeneemt naar het schitterende Aa-dal. Daarnaast zetten we een paar van de oudste hoeves in onze omgeving in het voetlicht.

We wensen u weer veel leesgenoegen!

Redactie

Toelichting op schilderij achterzijde omslag. Een modern schilderij van een authentiek stukje Rosmalen Binnen de redactie van Rosmalla ontstond een discussie over het schilderij van de Heinis, gemaakt door Pieter Engels sr. en te zien op de achterkant van dit blad. Een enkeling meende er de uitbarsting van de Vesuvius in te zien. Dat was tegen de zin van een authentieke Rosmalenaar. Hij troonde fotograaf Peter van Hoek mee naar de plek in de Heinis waar Engels gestaan moet hebben voor het vervaardigen van dit bijzondere schilderij. U ziet die foto hierbij. Zo wordt moderne kunst voor onze lezers begrijpelijk.

Overstromingen in en rond 's-Hertogenbosch 1740-1995

Afbeelding 1 Nieuwe kaart van de Meierij van 's-Hertogenbosch en de heerlijkheden van Grave en Cuijk 1739.¹ Op de kaart zijn de vele waterlopen te zien die in de Dommel en de Aa afwateren.

Intro

Eeuwenlang worstelde 's-Hertogenbosch en omgeving met het steeds terugkerende hoog water. In het tijdvak van 1740 – 1995 werden 's-Hertogenbosch en omgeving 81 keer getroffen door grote en kleine overstromingen waarvan er zestien keer sprake was van een 'ramp'. Er zijn drie criteria opgesteld waaraan een overstroming moet voldoen om als ramp gedefinieerd te worden, te weten:

- minimaal drie van de hierna genoemde gebieden stonden onder water: 's-Hertogenbosch, directe omgeving 's-Hertogenbosch, in de Meierij het Kwartier van Maasland, het benedengebied van Dommel- en Aadal en het gebied tussen Maas en Waal.
- hulpverlening werd verleend op meer dan lokale schaal.
- sterfte onder mensen en vee en/of middelen van bestaan waren ontwricht.

Rosmalen ondervond ook vaak de gevolgen van de overstromingen. In dit artikel bespreken wij de geografische factoren die hierop van invloed zijn, het waterbeheer, de hulpverlening na een overstroming en enkele voorvallen in Rosmalen.

Geografische factoren

Al sinds het bedijken van de Maas in de dertiende eeuw aanving, worstelde 's-Hertogenbosch en haar omgeving met de waterveiligheid. Dit werd onder meer veroorzaakt door haar geografische ligging aan een knooppunt van waterwegen waar de riviertjes Aa en Dommel uitmondden in de Dieze die vervolgens afwaterde in de Maas. Daarnaast werden ook de Broekleij en de Zandleij, gelegen bij Helvoirt en Cromvoirt, via de Bossche Sloot tot 1910 in de Dieze af waardoor de hoeveelheid water die geloosd moest worden op de Maas, nog verder toenam.

Maar de Maas kampte zelf al vaak met een hoge waterstand waardoor afwatering niet mogelijk was. Dat water werd niet uitsluitend aangevoerd door de Maas en de daarin afwaterende beken, maar kwam ook via de Waal. Zodra de Waal immers meer water te verwerken kreeg dan de afvoercapaciteit aankon, stroomde het water via de open verbinding van het Kanaal van Sint-Andries en via de Heerewaardse Overlaten de Maas in zodat de waterstand

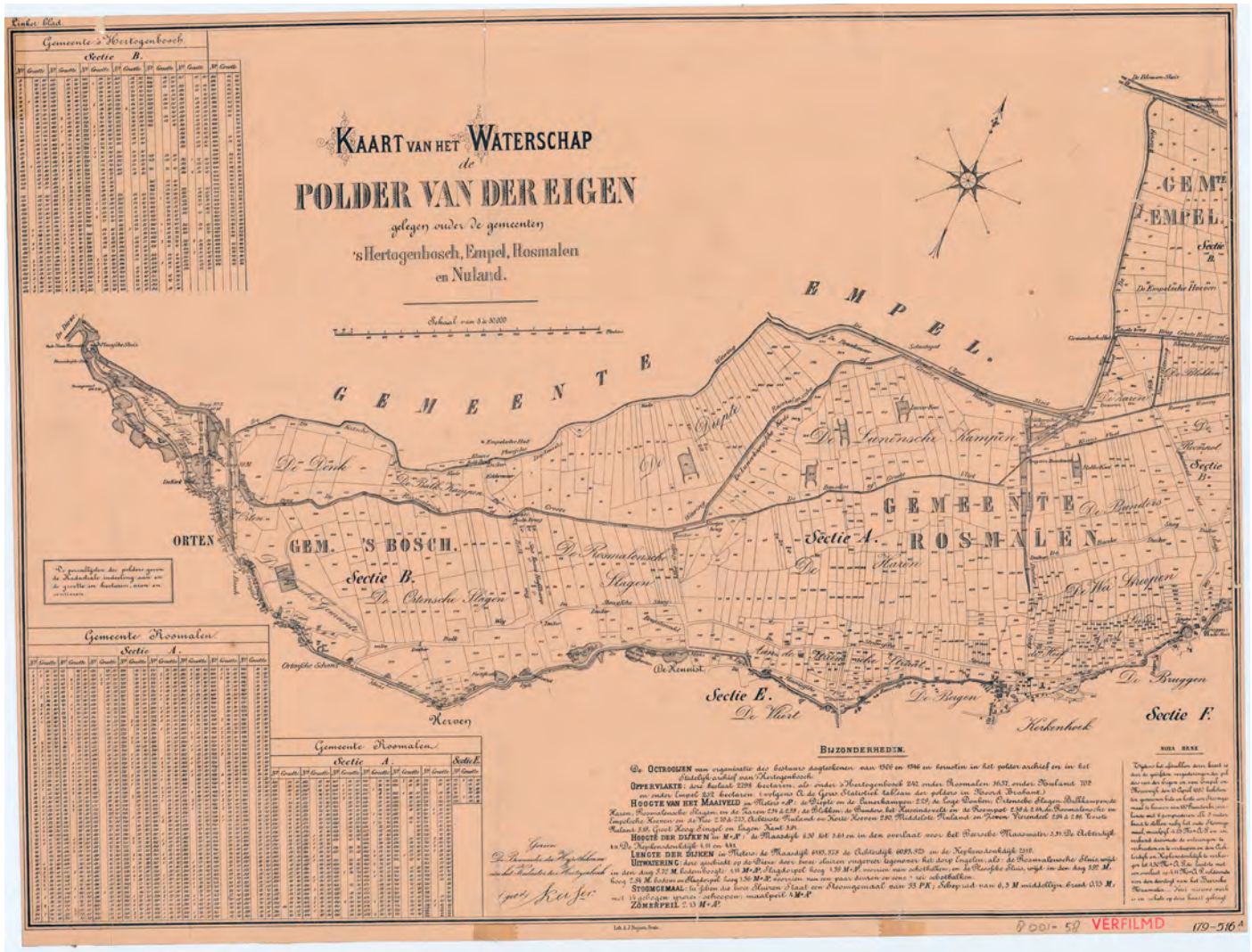
daar nog verder steeg. Dit was zeker vanaf de achttiende eeuw het geval. Verder westwaarts stonden Maas en Waal bij kasteel Loevestein tot 1904 ook nog in open verbinding, hetgeen de afwatering van de Maas nog verder bemoeilijkte.

Voorts loosde de Maas bij hoge waterstand ook nog over land via de zogenaamde Beerse Overlaat. Deze groene rivier begon zo'n veertig kilometer oostwaarts tussen Cuijk en Beers waar stukken oevers van de Maas onbedijkt waren gelaten. Hij strekte zich uit tot aan 's-Hertogenbosch en indien afwatering in de Dieze onmogelijk was, zelfs tot aan de Langstraat. Uit het feit dat er veel water richting deze stad stroomde, valt al op te maken dat de stad relatief laag gelegen was. Geologische en geografische factoren speelden dan ook een rol in de situatie.

Waterbeheer

Vanaf de twaalfde, dertiende eeuw ontstonden er waterschappen die zich belastten met het beheer van de waterhuishouding in de polder. Er werd een begin gemaakt met de aanleg van dijken langs de grote rivieren, men legde afwateringskanalen aan. Om de gevolgen van overstromingen te verkleinen ging men over tot het compartimenteren van gebieden door het aanleggen van dwarsdijken en dijkringen. Tot aan de Bataafs-Franse tijd (1795-1813) was de formele invloed van de gewestelijke besturen op het functioneren van de waterschappen gering. Wel ontstond er vanaf de zeventiende eeuw een voorzichtig streven naar samenwerking maar dit beperkte zich tot incidenten. De waterschappen bleven toen volledig autonoom, ook op financieel gebied. Met de oprichting van Rijkswaterstaat in 1798 en het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden in 1813 kwam er in de negentiende eeuw langzaamaan een zekere mate van centralisatie van het waterbeheer op gang.

Het oudst bekende waterschap rondom 's-Hertogenbosch is de Polder van der Eigen, opgericht in 1309. Het werkgebied lag ten noordoosten van de stad en omvatte delen van Orthen, Rosmalen en Nuland. Het bestuur werd gevormd door vertegenwoordigers uit 's-Hertogenbosch, Orthen, Rosmalen en Nuland. De Bossche afgevaardigden waren belast met het toezicht op het bestuur en de financiën, de anderen zagen toe op het onderhoud van sluizen, bruggen

Afbeelding 2 Kaart van het gebied van Waterschap Polder van der Eigen anno 1880 ³

en draaibomen, het herstel van de dijken en het tijdig vegen van de weteringen. ² Grenzend aan de Polder van der

Rivierdijken	Aantal	Binnendijken	Aantal
Aan het Spuy bij Schenkenschans ⁷	4	Hulpgat in de Meidijk, in de Bommelerwaard	9
Millingen	1	Onder Brakel	1
Dreumel	1	Zomerdijk tussen Nuland en Hintham	4
Alphen	5	Onder Sint-Michielsgestel en Den Dungen	2
Lith	4	Vught	6
Kessel	7	In de Rosmalense Dijk	3
Maren	1		
Hedel	1		
Totaal	24	Totaal	25

Tabel: Dijkbreuken langs Maas en Waal in februari 1757 ⁸

Eigen lag de Polder van Empel en Meerwijk, die het grondgebied van Empel en de buurtschappen Gewande en Meerwijk omvatte. Samen met de meer oostwaarts gelegen Polders Het Hoog Hemaal en Het Laag Hemaal vormden zij de vier Maaspolders.

De verschrikkelijke watersnood 1757 ⁴

Een van de grote overstromingen in de achttiende eeuw was die van 1757. Een lange vorstperiode van 11 december 1756 tot eind januari 1757 zorgde toen voor veel ijs op de rivieren.⁵ Na de invallende dooi ontstond er ijsgang en vormden zich ijsdammen. Hierdoor ontstonden zowel bij de rivier- als de binnendijken in het gebied van Waal, Rijn, Oude Rijn, Maas en IJssel dijkbreuken.⁶ Jacob Pierlinck, kapitein-luitenant en ingenieur, registreerde doorbraken: zie tabel vorige pagina.

Maar liefst twaalf dijkdoorbraken kwamen voor langs de Maas tussen Lith en Maren. Daarnaast bezweek de zomerdijk tussen Hintham en Nuland op vier plaatsen. Hierdoor viel de bescherming tegen het water van de Beerse Maas weg. De binnendijken bij Sint-Michielsgestel, Den Dungen, Vught en Rosmalen waren evenmin bestand tegen de kracht van het water.⁹ In zowel Sint-Michielsgestel als in Den Dungen stonden de huizen tot aan de zolder onder water, Vught telde geen enkel watervrij huis. In Esch, Helvoirt en Cromvoirt trof men dezelfde situatie aan.¹⁰ De dorpen Oss, Geffen, Nuland en Rosmalen inundeerden. Geleidelijk aan breidde deze wateroppervlakte zich uit naar Heesch, Kaathoven, Berlicum, Heeswijk en Dinther.

Overstroomd gebied in 1757.¹¹

Veel gezinnen wisten zich ternauwernood te redden maar konden niet voorkomen dat hun huizen vernield werden en veel vee verdronk.¹² Deutenen, aan de westzijde van 's-Hertogenbosch, was geheel omringd door ijsschotsen. Vanaf de wallen van de stad zag men uitsluitend nog de daken van de huizen hier bovenuit steken. Ook Orthen kreeg veel te verduren, de muren van de meeste huizen aan de noordzijde waren vernield en ingestort en het water stroomde over de dijken heen, zodat het water in de straten 1,15 à 1,43m hoog kwam te staan.¹³ 's-Hertogenbosch ontkwam evenmin aan het water. Op 12 februari steeg het daar zo snel dat in een mum van tijd de stad geheel onder water stond, slechts de Markt en directe omgeving bleven droog. Het water stond 2,6cm hoger dan in 1658 en 36,6cm hoger dan in 1740.¹⁴ Dit betekende dat het water een peil bereikte van 6,884m +AP.¹⁵

De soldaten bij Fort Sint Antonie, even buiten de Vughterpoot, gaven met kanonschoten te kennen dat zij in nood verkeerden. Grote ijsschotsen dreigden het fort weg te spoelen. Vanuit de stad kon men pas de volgende dag hulp bieden nadat het water was gezakt. De muren van het fort waren toen aan de noordwestkant al sterk afgeslagen en zouden waarschijnlijk ingestort zijn, als het waterpeil verder was gestegen.¹⁶ In en nabij de stad waren bijna alle bruggen aan de Vughter- en Hinthamersteenweg alsmede bij de fortificaties weggeslagen.¹⁷ Noch in de stad noch in de Meierij kon men zich een dergelijke ramp herinneren en spraken tijdgenoten over de grootste watersnood sinds mensenheugenis.

De schade was derhalve enorm. In zestien dorpen rondom 's-Hertogenbosch spoelde bijna al het veevoeder weg, er was gebrek aan brood, er verdronken 346 koeien en 30 paarden. Vier huizen verdwenen in de golven en 611 panden werden zwaar beschadigd.¹⁸ In Rosmalen verdronken 56 koeien en vier paarden. Daarnaast waren 148 woningen beschadigd. In Nuland verdronken 42 koeien en zeven paarden en liepen 35 huizen schade op, een woning werd zelfs compleet weggespoeld.¹⁹ Vanaf 's-Hertogenbosch tot aan Woudrichem toe veranderde het landschap in een grote zee.²⁰

In tijden van hoog water onderhielden schippers veerdiensten tussen 's-Hertogenbosch en omliggende dorpen. Voor deze veerdiensten werden ook reglementen opgesteld.²¹

Hulpverlening

In de achttiende eeuw was de hulpverlening vooral nog een lokale aangelegenheid. Bij een overstroming coördineerden de stads- en dorpsbestuurders de hulpverlening en functioneerde het stad- of gemeentehuis als een soort crisiscentrum. Om de hulp te financieren werden er collectes gehouden. Verder werd er zo mogelijk ook samengewerkt tussen 's-Hertogenbosch en de omliggende dorpen. Er werden bijvoorbeeld veerdiensten onderhouden vanuit de stad naar het platteland.

Dit was ook noodzakelijk want van de landelijke overheid was in de achttiende eeuw immers nog weinig hulp te verwachten. Noord-Brabant was tot 1795 Generaliteitsgewest en viel rechtstreeks onder de Staten-Generaal maar ook andere gewesten konden nauwelijks op steun van hogere hand rekenen. Wel lieten de Staten-Generaal in 1757 bij wijze van uitzondering brood, hooi en ander voedsel uitdelen. Zestien dorpen in de Meierij deden in 1757 hiervoor een beroep op dit college. Verder bleef de staat op afstand.

Vanaf de negentiende eeuw veranderde de situatie. In de Bataafs-Franse tijd bezocht koning Lodewijk Napoleon na de watersnoodramp van 1809 het rampgebied. Hij startte hiermee een traditie die door alle latere Oranjevorsten zou worden gevolgd.

Koning Willem I structureerde in 1820 de hulpverlening. Middels een Koninklijk Besluit besloot hij tot de oprichting van permanente, plaatselijke districtcommissies.²²

De commissarissen van de Koning verdeelden de provincie in een aantal districten die ieder een eigen commissie kregen. Deze werden vervolgens belast met noodhulp en structurele hulpverlening. De commissaris benoemde de leden, deze behoorden vooral tot de lokale notabelen. In rustige tijden leidden de commissies een slapend bestaan, maar zodra er zich een watersnoodramp voordeed, riep de commissaris ze bijeen om de hulpverlening te coördineren. Desgewenst kon de commissaris dan ad hoc besluiten tot uitbreiding van het werkgebied van een district. De commissieleden werkten nauw samen met onder meer het provinciebestuur, de gemeentebesturen, stedelijke garnizoenscommandanten en particuliere organisaties waaronder de in 1855 in Amsterdam opgerichte 'Algemeene Commissie voor den Watersnood in Nederland'. Desgewenst konden de districtscommissies subcommissies in het leven roepen die zich op afzonderlijke onderdelen van de hulpverlening richtten. Deze commissies waren feitelijk verantwoordelijk voor de noodhulp in de rampgebieden en kenden een breed takenpakket. Zij zorgden bijvoorbeeld voor evacuatie van bewoners in nood, voor voedseltransport en -distributie en de opvang, verzorging en repatriëring van vluchtelingen. Zo nodig regelden zij onderwijsvoorzieningen en gezondheidszorg. Om de hulp te kunnen financieren, zamelden de commissies geld en goederen in. Voor de verdeling hiervan diende een administratie opgezet en bijgehouden te worden. Daarnaast was toezicht op de verdeling van geld en goederen nodig en dienden misstanden bestreden te worden. Kortom: de commissies vervulden een belangrijke rol als centrale actoren tijdens calamiteiten.

Voorvallen in Rosmalen bij enkele overstromingen

1850 Burgemeester Siepkens springt in het water

Bij de overstromingsramp van 1850 werden in Rosmalen de dijken vier etmalen lang bewaakt en was de bevolking onder leiding van burgemeester H.J. Siepkens en mr. J.B. van de Mortel, voorzitter van het bestuur van de Polder van der Eigen, in de weer om de dijken te behouden. De burgemeester sprong in het holst van de nacht drie keer in het water toen de Rosmalense dijk dreigde te bezwijken. Andere helpers volgden zijn voorbeeld en gezamenlijk slaagden zij erin deze dijk te behouden, waardoor de zuidzijde van Rosmalen en Nuland enigszins beschermd

Rosmalen, 12 Februarij. Nadat, zoo als wij reeds vroeger vermeld hebben, de Maaskantsche dorpen door het steeds wassende water geheel overstroomd, en de dijken aldaar op vele plaatsen vernield en overal beschadigd waren, waardoor onberekenbare schade is veroorzaakt en duizende in de grootste ellenden zijn gestort, bezweek ook al spoedig de waterkeerende dijk van Geffen, waardoor alle de landerijen, en daaronder waren zoo vele met rog bezaaide bunders, en alle de huizen, die zich niet op de kruin des dijks bevonden, zijn onder water gezet. Een gelijk lot trof al even spoedig, zoo als wij gemeld hebben, de gemeente Berlicum en Middelrode, alwaar ook een gedeelte der waterkeering door het vernielende element weggeslagen, én huizen én landerijen, bezaaid en onbezaaid, overstroomd werden. De binnen dorpen Rosmalen en Nuland waren nog bewaard; de dijken, ten ooste, zuide en weste om dezelve gelegen, hielden nog stand, en tot bevediging en behoud derzelve werden de uiterste krachtsinspanningen gewaagd. De heeren *H. J. Siepkens* en *m^r. J. B. van de Mortel*, de eerste als burgemeester der gemeente Rosmalen en als zoodanig het opzigt over den dijk der gemeente op zich genomen hebbende, en de tweede als voorzitter van het bestuur van den polder van der Eigen, en als zoodanig belast met het toezigt over den dijk van den polder, zijn met opoffering van alle rust gedurende vier dagen en vier nachten met ijver, moed en verschrokkenheid, de wachters en hulpaanbiedende landlieden tot in de grootste gevaren voorgegaan, en hebben zich, volgens de getuigenis van ieder die hun heeft bezig gezien, allezins verdienstelijk en de algemeene dankbaarheid in de ruimste maat waardig maakt. Het was de heer *Siepkens*, die in het duistere van den nacht tot drie malen daar, waar de dijk der gemeente door het opgestuwde water begon te bezwijken, met levensgevaar de diepte insprong en ondersteund door zijne trouwe medehelpers, die door zijn moedig voorbeeld aangewakkerd werden, de bezwijkende punten meester werd, en den doorbraak ver-

hinderde. De aanhoudende stormen uit het weste en het zuide rigteden hunne verwoestende kracht voortdurend op den Rosmalendschen dijk en des niettemin werd dezelve behouden. Rosmalen en Nuland aan de zuidzijde en alzoo op de gevaarlijkste punten door den dijk behoorlijk beschermd, werd aan de westzijde door den dijk van den polder van der Eigen gedekt, doch deze bezweek in den nacht van zaterdag op zondag 11.; de ontembare vloed baande zich spoedig de ruimte, en binnen weinige ure waren huizen en land met water overdekt, waardoor eenige huisgezinnen in het benedenland van alles werden beroofd en in de diepste armoede gedompeld. Zij zijn naar de kruin des dijks en naar de Heiheuvels gevlugt, terwijl vele eene schuilplaats op een verhoogte mestvaalt hebben gezocht. De levensmiddelen voor de armen ontbraken hierdoor geheel in Rosmalen en Hintham en de toestand dier ongelukkigen zoude de noodlottigste gevolgen hebben kunnen te weeg brengen, ware niet een edele menschenvriend, die getuigen van den nood was geweest, door eene collecte bij vrienden en kennisse in staat gesteld geworden, reeds op dingsdag morgen eene uitdeeling van brood door de plaatselijke autoriteit te laten doen. Dit echter is slechts een oogenblikkelijk redmiddel geweest; doch eene algemeene ondersteuning zal bij de bekende liefdadigheid der Nederlanders evenmin ontbreken. De inzameling daarvan worden slechts opgedragen aan hen, die door voorbeeld kunnen voorgaan en het vertrouwen der meergegoeden verdienen.

*Verslag toestand in Rosmalen.*²⁵

bleef. Aan de westzijde bezweek echter op de avond van 9 februari de dijk op het Heeseind onder Rosmalen.²³ Hierdoor inundeerde ook Rosmalen en moesten meer dan 800 inwoners vluchten naar de hoge zandheuvels. Ook overstroomde het gedeelte van de grote weg van 's-Hertogenbosch naar Grave vanaf Fort Willem te Hintham tot nabij tolstation nr. 10. Het water stroomde op sommige plaat-

sen meer dan een meter hoog over de weg, terwijl het tot aan de grens van Heesch gelijk stond met de zijwegen. Na twee doorbraken in de dijk achter Hennest nabij Rosmalen stortte het water zich met kracht in de Vliertse polder bij 's-Hertogenbosch en stroomde vandaar via de nieuwe aangelegde brug over de Maas de weg naar Hedel op.²⁴

1855 Twee mannen verongelukt

De winter van 1855 kenmerkte zich door strenge vorst waardoor het water in de rivieren Lek, Maas, Merwede en IJssel bevroor. Na een periode van dooi en veel regen werd de Maas tot Lithoijen ijsvrij maar verder stroomafwaarts ontstonden er ijsschotsen. De situatie veranderde toen de Waal via het kanaal van Sint-Andries water loosde op de Maas en er via de Heerewaardse Overlaten ijsschotsen richting Lith dreven.²⁶ Door het kruierende ijs voor Lith steeg in deze nacht de waterstand op de Maas van uur tot uur en wel tot ruim 2,5 m boven de dijkskruin. De ijsschotsen stuwden tegen de huizen en de dijk op en de bevolking zag dit met angst en beven tegemoet.²⁷ De

situatie leidde uiteindelijk tot een dijkdoorbraak met een gat van 27,4 meter in de dijk bij Lith. Daarnaast bezweek de dijk ook nog op de grens van Alem en Maren over een lengte van 8,20 meter.

Doordat het water en ijs via de doorbraken in Lith en Alem in de Maaspolders terecht kwamen, steeg de waterstand daar zo snel dat de dijken van de polders van Rosmalen en Van der Eigen geheel overliepen. Op 7 maart 1855 ontstonden er drie doorbraken in de zomerdijk van de polder van Geffen; ten zuiden van de Beerse Maas, voor en nabij de kom van het dorp. Op dezelfde dag vielen er ook nog zes doorbraken in de dijken tussen Hennest onder Rosmalen en de watermolen van de Polder van der Eigen.²⁸ Twee mannen die in een bootje hun goederen trachtten te redden, kwamen daarbij om. De stroom voerde hun boot mee en deze verdween met hen onder een nog vastzittende ijsschots.²⁹

Om de slachtoffers enigszins te compenseren voor de geleden schade werd er een landelijke collecte georganiseerd die f. 125.242,62 opbracht, inclusief een schenking van f. 3.000 door koning Willem III. Rosmalen en Hintham ontvingen hier f 450 van.

1876 Nepnieuws

Na de overstromingen van 1876 bezocht de voorzitter van de Algemeene Vereenigde Commissie tot Leniging van Rampen door Watersnood in Nederland op 27 maart het rampgebied en meldde hij dat de toestand in Rosmalen ernstig was. Men had het water daar niet aan zien komen en door de heuvelachtige ligging en de uitgestrektheid van de gemeenten waren sommige gedeelten ontoegankelijk. Omdat het gemeentebestuur daar pas zeer laat een regeling voor de bijstand opstelde, leidde dat ertoe dat sommige inwoners niets ontvingen. Ook gingen er praatjes in de ronde dat de armen moesten betalen voor de uitdeling van brood en dat de protestantse inwoners niets kregen. De heren P.J.J. van der Does de Willebois, gedeputeerde, en Jonkheer Jos de la Court, wethouder te 's-Hertogenbosch, en beiden lid van de watersnoodcommissie voor 's-Hertogenbosch e.o. onderzochten de zaak ter plekke en spraken met de burgemeester. Deze verklaarde dat er geen verschil was gemaakt in religie en dat Rosmalen slechts twee of drie protestantse inwoners telde. Tevens was het hem on-

— Men meldt uit Berlicum 8 Maart: Bij den vroeger niet gekenden hoogen stand van het water, heeft het gemeente- en polderbestuur van Berlicum eenen ijver en krachtsinspanning aan den den dag gelegd, die men als buitengewoon mag noemen en den hoogsten lofwaardig is; in den vroegen morgen van den 6 dezer maand, begon de klinkerweg van af de Coudewaterbrug tot aan den grooten steenweg onder Rosmalen over te loopen, en dreigde de gemeenten Berlicum, Nuland, Heesch en een gedeelte van Rosmalen met overstroming; in den loop van dien dag werd, tot verwondering van een ieder, op den zuidelijken kant van dien klinkerweg eene keerkade gelegd van ruim 900 ellen, met eene gemiddelde hoogte van ruim 8 palmen en daardoor de inundatie voorgekomen; de keerkade werd behouden tot op den 7 daaraanvolgende des morgens om half 7 ure, toen op het onverwachts de provinciale sluis en brug bij Coudewater, onder Rosmalen, bezweken en eene zoo groote opening ontstond, die elke poging tot bevanging of demping onmogelijk maakte, Berlicum, Nuland, Heesch en een gedeelte van Rosmalen onder water zette en aan de vaartsche steeg, onder Berlicum, door overstorting een nieuwen doorbraak veroorzaakte, waarvan de uitgestrektheid of diepte niet te bepalen is; de herokkende schade kan niet begroot worden, de hoop op eenen goeden oogst is daardoor verloren en de minvermogende tot armoede gebracht. — Gelukkig is door krachtsinspanning een gedeelte van de gemeente Berlicum, het Beekveld, tot heden behouden gebleven.

Dijkdoorbraken bij Coudewater³⁰

Het water is te 's Hertogenbosch nog steeds wassende. De Tweebergse dijk is bij Rosmalen doorgebroken. Rosmalen, Empel en Cromvoirt verkeerden in grooten nood. Stoombooten en schuiten trachten menschen en vee te redden, reeds is naar de plaatsen des onheils voedsel, dekking enz. gezonden; de ellende is groot.

Er loopt te Dordrecht het gerucht dat van den toren te Albas de noodvlag is geheschen, de dijk te Alblasterdam staat zeer zwak.

Het water in den Bommelerwaard is gelukkig voor den Meidijk blijven staan, zoodat de gevreesde doorbraak niet heeft plaats gehad. In den geheelen Bommelerwaard wordt door flinken arbeid stand gehouden in de verdediging.

De Tielerwaardsche dijk is behouden.

Op officieel bericht van een verzakking bij Vianen is onmiddellijk een detachement mineurs van 150 man onder bevel van een kapitein uit Utrecht met den stormpas derwaarts vertrokken.

Tweebergse dijk is doorgebroken³²

bekend dat er geld gevraagd werd voor brood.³¹ Een mooi voorbeeld van wat wij anno 2023 'fake-' ofwel nepnieuws noemen.

1880 Inzet leger

Voor de hulpverlening werd ook steeds vaak het leger ingezet. Zo stuurde koning Willem III na de overstromingsramp van januari 1880 een partij levensmiddelen alsmede een hoeveelheid tenten en dekens. Militairen verzorgden het transport van dit materiaal naar Oss, Oijen en Teffelen.³³ Daarnaast verdedigde het Bossche garnizoen in Vught de dijken van het Waterschap de Vughtse Akkers en in Rosmalen de dijken van het Waterschap de Binnenpolder van Rosmalen en Nuland. Ook in Berlicum en Oss hielpen de soldaten mee om de dijken te behouden.³⁴

1926 Boerenzonen helpen mee met opvang van vee

De overstromingen van 1926 richtten in het Land van Maas en Waal en in het gebied langs de Maas tussen Kat-

wijk en Boxmeer grote schade aan. Niet alleen mensen maar ook zo veel mogelijk vee werd geëvacueerd uit de overstroomde gebieden. Om de opvang van vee te realiseren werkte een aantal partijen samen. De directeur van het Bossche slachthuis, F. van Hootegem, leidde deze operatie en werd daarbij geassisteerd door de gemeentepolitie die de registratie van het vee verzorgde. Het leger stelde de stallen van de artillerie in 's-Hertogenbosch beschikbaar voor de opvang. Daar konden 300 stuks vee worden gestald. Verder kon men beschikken over de stallen van het gemeentelijk slachthuis, de loodsen van de gemeentereiniging en de Isabellakazerne alsmede enkele particuliere stallen.³⁶ De jongere leden van de Noord-Brabantse

WATERSNOOD

van Grave tot 's-Bosch.

De akelige, doodsche stilte, die de vorige week in de meeste wijken onzer stad had geheerscht en vooral 's avonds bij gemis aan gasverlichting — welke zich dezen keer schrikkelijk lang laat wachten, tot groot ongerief in fabrieken en werkplaatsen — erg drukkend was, werd 11. Zaterdag vervangen door een groote bedrijvigheid. Overal kwamen veger, boender en dwijl voor den dag om den nasleep van den afgetrokken vijand de deur uit te jagen. De vloeren werden geschropt en lustig de kachels aangestoken om ook de kiemen voor jicht en rhumatiek te verwijderen. Weldra was haast niet meer te zien, dat zeker 7de gedeelte der stad dagen lang onder water had gestaan, dat tal van schuiten zoo kort geleden zelfs de voornaamste straten doorkruisten.

Komt men echter ten stadhuize en in de boterhal, dan herinnert nog alles aan den watersnood, doch doet hem ons zien van een opwekkende zijde, wijl ons daar de schitterende bewijzen tegenlachen van Neerlands nooit volprezen liefdadigheid.

De door Z. Exc. den Commissaris des Konings ingestelde watersnood-commissie is onvermoeid bezig om overal hulp te bieden en de talrijke giften in geld, levensmiddelen en dekking naar eisch te verdeelen. Deutenen, Orthen, Bokhoven, Engelen, Empel, Alem, Maren en Kessel, Lith, Lithoijen, Oijen, Teffelen, Megen, St. Michiels-Gestel, Rosmalen, Nuland, Berlicum, Geffen, Heesch en Oss ontvingen van hier vele bezendingen van de eerste levensbehoeften. De heeren E. Van Bommel en F. Hohmann brachten een bezending levensmiddelen naar Nuland en de heer Mr. H. Van Lanschot eene naar St. Michiels-Gestel.

Het water heeft zich teruggetrokken³⁵

*Oproep spoedvergadering N.C.B. in de Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant van 5 januari 1926*³⁸

Christelijke Boerenbond (N.C.B.) verzorgden de inrichting.

Vanaf 5 januari werd er vee opgevangen. Uit Heerewaarden waren 59 stuks vee de Maas overgezet naar Maren. Van daaruit dreef men het vee naar de stad. Hetzelfde gebeurde met 21 paarden die vanuit Dreumel in Gewande aankwamen. Vanuit Grave vervoerde men het vee, dat afkomstig was uit Overasselt en Alphen, per boot.³⁷ Verder kwam er nog vee per boot uit Wijchen, Balgoij, Dreumel, Heerewaarden en de Bommelerwaard. De aanvoer was zo groot dat de Kring 's-Hertogenbosch van de N.C.B. een spoedvergadering belegde om de verzorging van de dieren te bespreken.

Afgesproken werd dat de afdelingen Cromvoirt, Dinther, Vlijmen, Heeswijk, Sint-Michielsgestel, Rosmalen, Den Dungen, Vught en Nuland iedere dag twintig boerenzonen stuurden voor de verzorging van het vee. Tevens bood een aantal afdelingen aan om 900 beesten gratis op te vangen.³⁹ De verblijfsduur varieerde van drie dagen tot honderdtwee. In totaal ving men 3749 stuks runderen, paarden, schapen en varkens op.⁴⁰

Toen de toestand in het Land van Maas en Waal verbeterde, kon ook het vee weer terugkeren. De N.C.B. verleende hierbij hulp door enerzijds veevoeder beschikbaar te stellen en anderzijds door in het 'Weekblad van de N.C.B.' de boeren op te roepen hun vee vóór 4 maart op te halen. Het vee dat dan nog in Brabant verbleef, werd naar de Bossche veemarkt gebracht en kon daar door de eigenaars worden meegenomen. Hiervoor waren drie boten beschikbaar.⁴¹

1995 Opvang in het Autotron

Nadat in 1995 na hevige regenval de dijk bij Ochten in het

rivierengebied dreigde te bezwijken gelastte de Gelderse commissaris van de koningin Jan C. Terlouw een groot-scheepse, verplichte evacuatie van het rivierengebied. In totaal werden bijna een kwart miljoen mensen geëvacueerd, voornamelijk uit Gelderland maar ook nog 15.000 mensen uit Limburg. Om deze mensen onderdak te geven werden opvangplaatsen gezocht. Deze vond men onder meer in de Jaarbeurs in Utrecht maar ook Rosmalen droeg zijn steentje bij. Burgemeester Peter van der Velden bood meteen 5.000 opvangplaatsen aan in het Autotron. Vlieg-basis de Peel was eveneens beschikbaar alsmede enkele locaties in Bernheze en Goirle. Veel evacuees maakten hier echter geen gebruik van en zochten zelf onderdak bij familie of in hotels en bungalowparken. Gelukkig bleven grote dijkdoorbraken achterwege en keerden de evacuees in de loop van februari weer naar huis.

Tot slot

Het gebied dat vaak getroffen werd door overstromingen strekte zich uit vanaf Boxmeer, Cuijk, Grave naar 's-Hertogenbosch en als daar niet afgewaterd kon worden verder westwaarts naar de Langstraat. De landen in het stroomgebied van de Beerse Maas lagen in de winter en het voorjaar vaak maandenlang onder water, hetgeen de agrarische activiteiten bemoeilijkte. Vanaf de achttiende eeuw werd de hulpverlening langzaamaan landelijk georganiseerd. Ook werden er door de eeuwen heen pogingen ondernomen om het waterbeheer te verbeteren. Dit was immers erg versnipperd en bovendien een complex probleem.

In een volgend artikel wil ik je graag meenemen naar de plannen voor verbetering van de waterhuishouding.

1. J. Keizer, Handgekleurde kaart van het oostelijke deel van Noord-Brabant, 29 bij 33 cm, gedownload 18 november 2017. Met dank aan holandmaps.nl voor de publicatierechten.
2. Inleiding inventaris 7421 Polder van der Eigen 1309-1942, www.bhic.nl, geraadpleegd 01 november 2016.
3. Gedrukte kadastrale overzichtskaart van het Waterschap Polder van der Eigen 1880, Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC), toegang 8001 Kaartencollectie Waterschap De Maaskant en rechtsvoorgangers, inventarisnummer 58, gedownload 16 december 2022.
4. Deze titel verwijst naar de volgende publicatie: Jacob Pierlinck, De verschrikkelijke watersnood, Langs de rivieren de Waal en de Maas voorgevallen in de maand februari des jaars 1757.
5. Pierlinck, De verschrikkelijke watersnood, 1.
6. J. Buisman, Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen deel 6 1751-1800 (Franeker 2015) 163-164.
7. De vesting Schenkenschans lag aan de Rijn ten oosten van Lobith en behoorde in 1757 tot de Republiek.

8. Buisman, Duizend jaar deel 6, 165.
9. Ibidem, 162.
10. Johan Hendrik van Heurn, Historie der stad en Meyerye van 's-Hertogenbosch vierde deel 1729 - 1766 (Utrecht 1778) 174-175.
11. Pierlinck, De verschrikkelijke watersnood, detail van de bijgevoegde kaart van de overstromingen.
12. Buisman, Duizend jaar weer, wind en water, 162.
13. Van Heurn, Historie der stad vierde deel 1729-1766, 175.
14. De maandelijksche Nederlandsche Mercurius Tweede deel, 59. In 1658 en 1740 waren er eveneens grote overstromingen.
15. In 1658 stond het water 6,858m + A.P. en in 1740 6,518m + A.P. . Hoogma, D. en A. Steketee, 's-Hertogenbosch waterstad Een historische waterstaatkundige verkenning ('s-Hertogenbosch 1996) 93.
16. Hoogma en Steketee, 's-Hertogenbosch waterstad, 172-173.
17. Pierlinck, De verschrikkelijke watersnood, 53.
18. Steph. H.C. Hanewinkel, Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving der stad en Meierij van 's-Hertogenbosch (Nijmegen 1803) 107-108.
19. Pierlinck, De verschrikkelijke watersnood, 55.
20. Nederlandsche Jaerboeken elfde deel 1757 (Amsterdam 1757) 198.
21. Kaart Bossche Hoog watervaren 1750, BHIC, Kaartcollectie 343-007033. Voor reglementen zie o.a. bij Afdeling Erfgoed, bibliotheek 13596, Plaatskenmerk B Rosmalen 0040. Ordonnantie en reglement op het veer tussen de stad 's Hertogenbosch en Rosmalen en vice versa, tyde van hoog water ('s-Hertogenbosch, 1762).
22. Toon Bosch, 'Nijmegen (...) vol vlucht- en reddelingen'. Rampenbestrijding en vluchtelingenopvang in Nijmegen tijdens en na de watersnood van 1925/1926, in: Jaarboek Numaga LXV (2018) 79-101, aldaar 101.
23. Provinciaal dagblad van Noord-Brabant en 's Hertogenbossche stads-courant", 's-Hertogenbosch, 15-02-1850, p. 1. Geraadpleegd op Delpher op 08 augustus 2017, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSADB01:000001043:mpeg21:p003>.
24. Verslag nopens den staat der Provincie Noord-Brabant en de zaken van algemeen belang voorgekomen bij de staatsraad gouverneur en de gedeputeerde staten van de provincie sedert juli 1849 tot juli 1850, BHIC, 017 Provinciaal Bestuur 1814-1920, inv. nr. 8389, 62-64.
25. "Provinciaal dagblad van Noord-Brabant en 's Hertogenbossche stads-courant". 's Hertogenbosch, 15-02-1850. Geraadpleegd op Delpher op 23-12-2022, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSADB01:000001043:mpeg21:p003>
26. Verslagen over toestand provincie en bekendmakingen 1854, BHIC, 017 Provinciaal Bestuur 1814- 1920, inv. nr. 8392, 149.
27. Verslagen over toestand provincie en bekendmakingen 1854, BHIC, 017 Provinciaal Bestuur 1814-1920, inv. nr. 8392, 148.
28. Verslagen over toestand provincie en bekendmakingen 1854, BHIC, 017 Provinciaal Bestuur 1814-1920, inv. nr. 8392, 150.
29. Verslagen over toestand provincie en bekendmakingen 1854, BHIC, 017 Provinciaal Bestuur 1814-1920, inv. nr. 8392, 151.
30. "Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant". 's Hertogenbosch, 12-03-1855. Geraadpleegd op Delpher op 23-12-2022, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSADB01:000000794:mpeg21:p001>.
31. Notulen 27 maart 1876, BHIC, 207 Watersnoodcommissie voor 's-Hertogenbosch e.o. 1876- 1877, inv. nr. 1.
32. "Tubantia". Enschede, 18-03-1876. Geraadpleegd op Delpher op 23-12-2022, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000037650:mpeg21:p002>
33. 5 januari 1880 Verslag van de toestand en de verrichtingen tijdens de watersnood, BHIC, 117 Garnizoenscommando's in Noord-Brabant 1845 - 1974, inv. nr. 137.
34. 5, 6 en 8 januari 1880 Verslag van de toestand en de verrichtingen tijdens de watersnood, BHIC, 117 Garnizoenscommando's in Noord-Brabant 1845-1974, inv. nr. 137.
35. "Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant". 's Hertogenbosch, 13-01-1880. Geraadpleegd op Delpher op 23-12-2022, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSADB01:000004928:mpeg21:p002>
36. J. Pastoor, De Watersnood in de winter van 1925-1926 ('s-Hertogenbosch 1927) 78-79.
37. Mededelingen 6 januari, Katholiek Documentatiecentrum (KDC), 964 Mensen in nood, inv. nr. 1475, nr. 16 blz. 10-12.
38. Oproep voor een spoedvergadering van de N.C.B. Kring 's-Hertogenbosch, Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant, 5 januari 1926, nr. 3 blz. 3.
39. Pastoor, De Watersnood in de winter van 1925-1926, 80.
40. Ibidem, 85.
41. Pastoor, De Watersnood in de winter van 1925-1926, 88-89.

Voor u gehoord

Harrie Coppens †

Van veul geeve gaon de beste gèit kepot.
(Alle gulheid kent zijn grenzen.)

D'n dieje is ok niej van 't lache doodgegaon.
(Gezegd van een echte zuurpruim.)

Hij slù deur ès unne punder.
(Hij slaat door als een unster. Je kunt niet vertrouwen op zijn verhaal.)

Es d'n èrremoei de deur inkùmt, vliegt de liefde het venster ut.

"Bènde gè er eentje van 'n tweeling? "t Zit bè ulliej toch niej in d'n aard?"
"Nee..mar onze vòdder waar in slaop gevalle."

Werke is zalig zinne de manne en ze droege mi zesse unnen boonstaak.

D'n dieje is ut de pan gespronge toen d'n duvel òn 't bakke waar.
(Buitenbeentje van de familie.)

Dochters en dooje vis moete niej te lang bewaore.

Es Onze Lieve Heer ginne raad mer mi oew wit dan laot iej oew trouwe

D'n dieje melkte niej in 'n mèndje.
(Laat zich niet foppen.)

De koningin zei mij zonet:
"Ik moet met spoed iets kwijt,
Dus wijs me even het toilet
Voor ik je onderscheid."

De derde Hinthamse revue 1985 met een terugblik in het verleden van de Annakerk

Henk de Werd

De opbrengsten van dit glas-in-lood raampje werden eveneens ingezet voor de restauratie van de Annakerk, Particulier bezit. Foto: Henk de Werd

Inleiding

De derde Hinthamse revue vond haar ontstaan in het 75-jarig bestaan van de Annakerk en Annaparochie. Pastor Robben was zelf al druk in de weer geweest om geld in te zamelen voor de broodnodige restauratie van de 75 jaar oude Annakerk. Er was veel geld nodig, want een grote schoonmaak- en schilderbeurt van het interieur van de kerk had pas zin, wanneer eerst de buitenkant van de kerk, met name dak, dakgoten, ramen enz. grondig zouden worden opgeknapt, omdat het onderhoud van de kerk jarenlang was verwaarloosd. Ooit werd er zelfs gedacht aan een geheel nieuwe kerk voor de Bossche Aawijk, voor oud-Hintham, Hintham-Noord en Hintham-Zuid. Er werd daarbij naar een meer centraal punt gekeken voor die nieuwbouw en de Annakerk zou dan worden gesloopt.

Men is niet verder gekomen dan een noodkerk voor de Aawijk en een noodkerk voor Hintham-Zuid met de Annakerk, die steeds meer verpieterde. Het kerkbezoek liep hard achteruit, de twee noodkerken gingen dicht en werden gesloopt. Pastoor De Nijs van de Annakerk maakte zich er niet meer druk over, ging met emeritaat en liet een totaal verwaarloosde en vervuilde Annakerk over aan zijn opvolger pastor Piet Robben. Hintham, wees toch blij, dat je hem als pastoor kreeg. In zijn eentje zette hij zijn schouders onder de restauratieplannen en.... met groot succes. In 1985 vierde de Annaparochie het 75-jarig jubileum met een feestweek. De opbrengsten, al vielen die enigszins tegen, waren voor de restauratieplannen, waarmee pastoor Robben in 1988 officieel startte. Drie tot vier ton werd aan geld opgehaald.

1985

Links: Parochieblad van Hintham "allemensen" uit 1985

Voor de voorbereiding van het 75-jarig jubileum had pastor Robben een aantal personen om zich heen verzameld: Annie van Ruitenbeek, Cor van der Aar, Jo Clevers, Ad Driessen, Rien van Lent, Chris Maas, Gerrit Mol, Wil van Schaijk, Henk de Werd en Riet van der Steen. Ieder van hen met zijn of haar eigen

Riet en Finy van der Steen. Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch

netwerk, vaardigheden, hobby's en inbreng. Riet van der Steen, met haar zus Finy als vaste steun en toeverlaat op de achtergrond, was standby voor het vele schrijfwerk en de contacten met het gemeentehuis voor de diverse vergunningen.

Onder de diverse feestelijkheden vielen twee programma-onderdelen extra op. Het betrof een ingerichte tentoonstelling in het parochiezaaltje en de Hinthamse revue in het gemeenschapshuis "De Biechten".

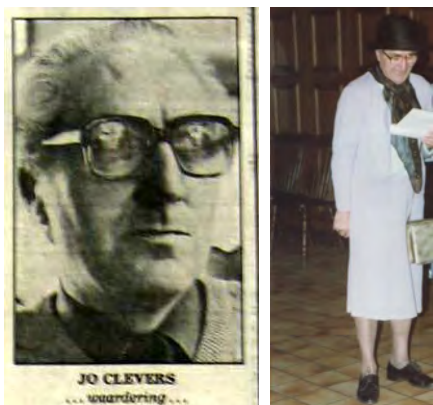
Revue: Hintham Waarheen?

De grote man achter deze derde Hinthamse revue was zonder meer Jo Clevers, die destijds woonde op het adres: Hintham 129.

In het Brabants Dagblad van 21 september 1985 vertelt Jo Clevers, die dus de motor achter de revue werd genoemd, uitgebreid over de derde Hinthamse revue. 'Een leuk verhaal', zo zegt hij, 'is niet vanzelf een goede sketch. Hintham is één. Of je nu in noord of in het zuidelijke deel woont, we vormen samen Hintham. Bij het maken van de revue 'Hinham Waarheen?' is dat steeds ons uitgangspunt geweest. Veel verenigingen en wijkbewoners hebben hun steentje eraan bijgedragen...'

Begin van dit jaar werd, tijdens een parochievergadering, de revuemotor aangezwengeld. Maar een revue in elkaar zetten bleek een complexe bezigheid, waaraan heel wat enthousiaste mensen hun bijdragen moeten leveren wil het echt iets goeds worden.

Clevers: 'Op een bepaald moment zat er geen voortgang meer in. Ik zag de revue niet meer zitten en dacht bij mezelf: 'ach, stik'. Nu kan hij daar om lachen, want vanaf die fatalistische gedachte kwam er goed schot in de Hinthamse revue: Accordeonvereniging Blij Leven, waarin verscheidene Hinthammers spelen, bood spontaan haar medewerking aan; De Antilliaanse vereniging Flamboyant, gehuisvest in Hintham, wilde ook graag een eigen bijdrage

Jo Clevers in de rubriek “In de kijkerd” van het Brabants Dagblad van 21 september 1985. Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch. Op de foto rechts zien we Jo Clevers zelf als toneelspeler. Het is geen revuefoto, maar het geeft een beeld van de enthousiaste Jo Clevers, hier tijdens een Ceciliafeest van het Annakoor

leveren; Muziekgezelschap De Meierij was eveneens ‘in’ voor de revue; de balletgroep van de Stichting Jeugdbelangen zei ‘ja’ en de drie gebroeders Horn, een muzikaal trio met onder meer eigen liedjes, bleef ook niet achter.....’. Samen met Bertus Richters van De Meierij, Ton Bruisters en Ingrid Thelissen ging Jo Clevers aan de slag. ‘We kwa-

men wekelijks bijeen om inzendingen op bruikbaarheid te selecteren. De gegevens voor de revue hebben we van uiteenlopende mensen hier in Hintham. We zijn bij hen op bezoek gegaan om aan verhalen te komen. Aanvankelijk scheen niemand zich iets grappigs of opvallends te herinneren, maar al vragend en al pratend, kwamen de mooiste verhalen bij de mensen opborrelen. Van die gegevens hebben we sketches gemaakt. Dat is trouwens een vak apart, want een leuk verhaal is niet automatisch een goede sketch. Bovendien hebben we steeds voor ogen gehouden, dat een revue geestig moet zijn en beslist niet mag ontaarden in een satire vol beledigingen of hatelijkheden’. Clevers vertelt verder, dat er in het revue-verhaal ook een gedichtje van Pie-tooms voorkomt. Ze hebben gebruik mogen maken van een plakboek van Ooms’ zoon Hein, die in Rosmalen woont. Onze toneelspelers komen niet alleen uit de deelnemende verenigingen, maar uit heel Hintham. Zo hadden we bijvoorbeeld in een van onze sketches een violist nodig. Ook die hebben we gevonden in de persoon van Marc Oosten-dorp.

Inhoud revue

De revue begint met de speech van pastoor Van Thiel bij de opening van de Annakerk 75 jaar geleden en eindigt met een fictieve vergadering anno 1985 van wijkraad Hintham. De keuze van de naam “Hintham Waarheen” zal de toehoorder dit weekeinde duidelijk worden, daar laat ik me nu

Het gemeenschapshuis “De Biechten” te Hintham. Foto, gemaakt in 2005 door Henk de Werd. Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch. “De Biechten” werd gesloopt om plaats te maken voor een nieuw zorgcentrum voor demente patiënten, voorheen “De Herven” in Den Bosch

niet over uit; ‘het verrassingselement moet aanwezig blijven.’ Belangrijk vindt Clevers het, dat bij het samenstellen van de revue rekening gehouden is met zowel de 10 procent ‘oud-Hinthammers’, als met het grote deel ‘instromers’. ‘Het is een programma voor alle Hinthammers’, benadrukt hij nogmaals.

De twee voorstellingen in De Biechten zijn al volgeboekt. Veel waardering heeft Clevers voor de verrichtingen van revue-producent Wim Janssen. ‘Trouwens’, voegt hij daar aan toe: ‘Ik heb waardering voor iedereen die zijn of haar bijdrage aan deze revue geleverd heeft.’ Lachend “ik mag dan degene zijn die de revuemotor aan de praat gehouden heeft, maar daar zijn die anderen beslist niet minder om.’

Een aangeleverd stukje tekst:

Pastoor Jan de Nijs (pastoor te Hintham van 10 juli 1966 – 1 oktober 1983) presteerde het om bij een kinderviering in de Annakerk op het altaar te verschijnen met een buks, een geweer dus, over de schouder. Een namaakdier, dat mensen vreselijk kan plagen, had hij aan de lezenaar bevestigd. Met één ‘schot’ legde hij het dier om, kreeg een daverend applaus van de kinderen, die zijn thema ‘anderen plagen, terwijl je er zelf niet tegen kunt dat je geplaagd wordt’ verslonden als koek.

Tijdens de mis schijnt De Nijs eens in de kerk rondvliegende en storende mussen met zijn buks verjaagd te hebben. Dat leverde hem de volgende limerick op:

Een pastoor die niet hield van mussen
Schoot bijna zo goed als de Russen
Geknal onder de preek
Parochianen van streek
Maar de vogeltjes waren er van tussen.

Als een kind biechtte, dat het een appeltje gestolen had, vroeg pastoor De Nijs: “Was het lekker?”

Ze zeiden altijd: “Nee”, maar pastoor De Nijs zei dan: “Wat je wegneemt is altijd lekker.” Hij gaf grif toe, dat hij er daarna wel een draai aan moest geven.

‘Enkele markante gebeurtenissen uit de geschiedenis van de Annaparochie in Hintham zijn onder andere de bevrijding (1944), de uitbreiding van het kerkgebouw (1954), de inzegening van het beeld van Christus Koning (1949) en het in gebruik nemen van het orgel, dat afkomstig is uit de kerk van Luyksgestel (1960). Zij kwamen in de revue aan de orde.’ (Bisdomblad 13 september 1985).

Ik voeg daar aan toe, dat bij de uitbreiding van de Annakerk in 1954 de hele kerk grijs werd gekalkt en er veel moois werd opgeruimd. Ik denk daarbij aan het St. Josephaltaar (neo-gothiek), de preekstoel en veel sier-smeedwerk van de Hinthamse smid Pennings (later Huub Peijnenburg).

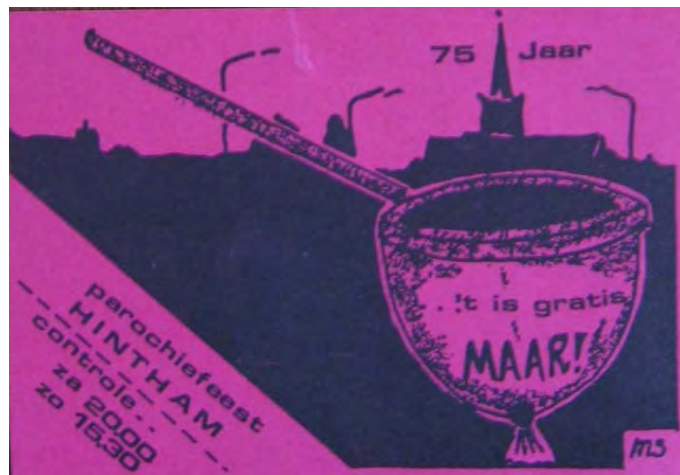
De Hinthamse kerk onder de pastoor Van Thiel en pastoor Hoekx

Onder pastoor De Leijer werd de kerk grijs gekalkt en zie op deze niet al te beste foto hoe smerig de kerk was geworden toen pastor Piet Robben hier aantrad. Een groot aantal parochianen ging aan het werk om de kerk volledig leeg te maken, zodat de restauratie van binnen kon beginnen

En zie hier de kerk na de restauratie in 1989. Foto: Henk de Werd. Rosmalen collectie in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch

Links: affiche feestweek te Hintham van 15 t/m 22 september 1985. Rechts en onder: Programmablad van de Hinthamse revue uit 1985. Collectie Rosmalen van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's Hertogenbosch

De entreekaartjes voor de Hinthamse revue van 1985. We zien de ouderwetse collectezak met belletje afgebeeld op de kaartjes. Dat belletje klonk niet als tingeling-tingeling, maar als ping-ping. Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch

Met dit artikel sluit ik de complete historie van de revues in Rosmalen, in Maliskamp en Hintham af.

Ik heb daarmee een belangrijk stuk historie voor het nageslacht vastgelegd.

Voor u gehoord

Harrie Coppens †

Ze hèn daar d'n ogst nog op 't veld staon.
(Er zijn daar nog ongetrouwde kinderen.)

Ze sloeg 'm mi de skóttelslet um z'n oorre.
(Vaatdoek.)

Dè ister inne mi lappe op z'n boks.
(Al kinderen uit een eerdere relatie.)

Diej is niej in de wieg gesmoord.
(Oud toen ze stierf.)

Hij hi z'n klompe weggezet.
(Overleden.)

Wè 't vrouwke geïre mag, eet 't mènneke elken dag.

Hij lopt neffe z'n schoen van grutsighèd.
(Opschepper.)

'n Aauw huis en 'n jong vrouw dè moete hebbe, dan hède-
de altèd wè te knutselse.

Opgewermde koffie is noit zo lekker.
(‘n Tweede echtgenoot (e) is tweede keus.)

De geschiedenis van de Blaarthemse hoeve

Hein van der Flier

Inleiding

In het jaar 1992 schreef Harry Coppens in de *Rosmalla*, dat zijn moeder - Mina Hanegraaf - in 1898 op de 'Baarthemse hoeve' werd geboren.¹ Over die hoeve is weinig bekend, terwijl dit een plek is met een bijzondere geschiedenis. Daarom lezen wij hier waar die hoeve lag, waarom hij zo heette en wie hiervan eigenaar waren.

De ligging van de Blaarthemse hoeve in Kruisstraat

Op de kaartjes die hieronder staan, zien we deze hoeve en zijn directe omgeving in 1837 en in 2017.

Kruisstraat en de hoeve in 1837

Kruisstraat en de hoeve in 2017

Bij de vergelijking van het grondgebruik, blijkt dat de volgende veranderingen plaats hebben gevonden:

- De Winterdijk is niet meer aanwezig. Bij de ruilverkaveling in de vijftiger jaren is die afgegraven;
- De huizen aan de Winterdijk zijn bijna alle verdwenen. Die staan nu langs de Kruisstraat;
- Ten oosten van de Vliertwijksestraat ligt nu Bedrijventerrein Kruisstraat en
- Bij de aanleg van de spoorweg in 1875 is de Duinweg verdwenen. (Een restant daarvan vinden we nog bij een groepje woningen in de Nulandse Heide.)

Op de plek van de Blaarthemse hoeve staat nog steeds een boerderij met bijgebouwen.

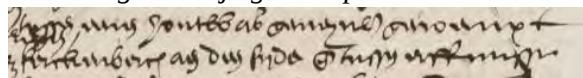
Wat weten we over deze hoeve? Het oudste document waarin het over dit bedrijf gaat, stamt uit 1609.

Foto Blaarthemse hoeve (foto auteur november 2021)

De geschiedenis van de hoeve

In het jaar 1609 is Goyart van Eyk, heer van Blaarthem, eigenaar van de hoeve in het *Hezerenveld* gelegen naast 'houtwas gemeinlijk genoemt Kerckenberch'.²

Goyart schenkt dit bezit aan zijn dochter Maria, die in 1636 trouwt met Barthold van der Voort, heer van Aldendriel. Dat Maria eigenaar was, blijkt uit de akte die werd opgemaakt bij een lening van 1.000,- gulden. Barthold sloot die af in mei 1664 en gebruikte als borg.³

Huijs, hof, boomgaert, ackerlanden, weijlanden, hoijbeemden, houtwassen en daartoe behoirende en hoo-rende, gelijk deselve is gelegen tot Roosmalen op de Cruisstraat bij de Capelle en bij Pieter Hendrick Strick als pachter wort bewoont.

In de voorwaarden die het echtpaar voor dit huwelijk vaststelde, stond dat de langstlevende het vruchtgebruik van het bezit kreeg. Dus bleef Van der Voort de pacht-opbrengst van de Blaarthemse hoeve ontvangen na het overlijden van Maria. Dat was vóór 1653. Hij mocht dit bezit niet als borg gebruiken. Daarvoor vroeg hij toestemming aan de volwassen kinderen uit zijn eerste huwelijk en die kreeg hij.

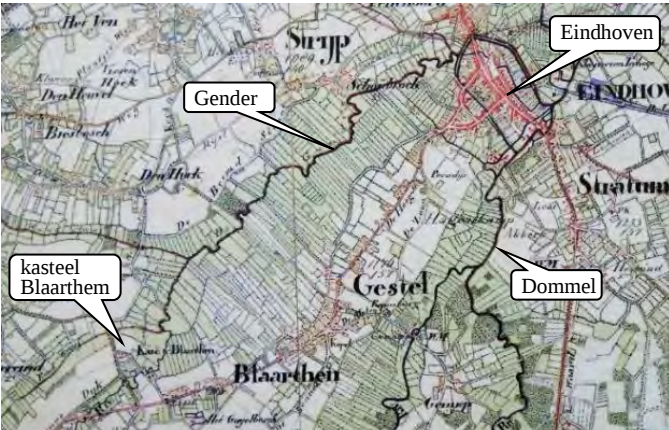
In juni 1666, twee jaar nadat hij de lening sloot, stierf Bartholt. Zoon Aalbert werd zijn opvolger. Dat overlijden had allerlei financiële gevolgen: Ook voor de lening waarbij de Blaarthemse hoeve onderpand was.

Aalbert wil weten wat zijn moeder aan haar éigen kinderen naliet: Een taxatie zonder rekening te houden met de borg die er op rust! Hij vraagt de schepenen van Rosmalen om de waarde te bepalen. Het antwoord komt in november 1666 en kan zo worden samengevat.⁴

	onderdelen van de Blaarthemse hoeve in 1666	ha.	waarde fl.
1	huis, schuur en huisperceel	0,7	825,--
2	aansluitend land tussen Winterdijk en Duinweg	4,0	1.800,--
3	'De Burgt' aan de Winterdijk tussen Kruisstraat en Bruggen. ⁵ (is deze naam afgeleid van borg?)	7,5	800,--
4	'De Weijcamp' aan de Zomerdijk	8,0	900,--
	totaal	20,2	4.325,--

Ik ga er vanuit dat zijn oom Christiaan van Eijck de hoeve dan koopt. Voor de afwikkeling van de complexe erfenis was veel geld nodig. Maar wat was Blaarthem?

De heren van Blaarthem

Ligging van het kasteel van Blaarthem op een kaart uit 1837

Blaarthem was een dorpje ten zuidwesten van Eindhoven gelegen aan de Gender; een riviertje dat bij Eindhoven in de Dommel uitkomt. In het begin van de 19^e eeuw stonden hier een kasteel, een kerk en ongeveer 25 boerderijen. Van het kasteel is nu niets meer over. Bij restauratiewerk in 1893 brandde het uit en de ruïne is in 1914 gesloopt. Nu ligt hier de Eindhovense wijk Genderbeemd.

De familie Van Eijck bezat vanaf de 16^e eeuw het kasteel en de heerlijkheid Blaarthem. Daarom voegden zij de titel 'heer van Blaarthem' aan hun naam toe. De heren en vrouwen van Blaarthem die tevens de hoeve in Rosmalen bezaten, valt uiteen in twee groepen:

- 5 leden van de familie Van Eijck en Van Dongelbergen in de periode 1656–1780;
- 5 leden van de Belgische familie Del Marmol in de periode 1780–1913.

In een tabel levert dat het volgende overzicht:

relatie met vorige eigenaar	1656-1780	Van Eijck-Van Dongelbergen
zoon Goyart	Christiaan van Eijck x ² Blaarthem 1661 Adriana C. van Eijck	hr. Blaarthem 1656-1670 vr. Blaarthem 1670-1701
dochter	Catharina M. van Eijck x Blaarthem 1693 Hendrick A. van Dongelbergen	vr. Blaarthem 1727-1753 hr. Blaarthem 1701-1727
zoon	Philippus Ch. van Dongelbergen	hr. Blaarthem 1727-1740
broer	Franciscus H. van Dongelbergen	hr. Blaarthem 1740-1780
	1780-1913	Del Marmol
ver familielid	Theodore J. L. del Marmol de Eijck	hr. Blaarthem 1780-1818
broer	Joseph Ch. A. del Marmol de St.-Marc x Namen 1816 Louise Th. J. de le Gros de Marche	hr. Blaarthem 1818-1836
zoon	Emmanuel L. J. del Marmol	eig. Blaarthem 1836-1885
broer	Eugène Th. del Marmol	eig. Blaarthem 1885-1898
neefje	Fernand J. L. del Marmol	eig. Blaarthem 1898-1913

Periode Van Eijck-van Dongelbergen (1656-1780)

1. Christiaan van Eijck krijgt de heerlijkheid Blaarthem van zijn vader Goyart als hij trouwt.⁶ Zijn vrouw overlijdt kort daarop. In 1661 hertrouwt de weduwnaar met een ver familielid: Adriana van Eijck. Christiaan heeft de Blaarthemse hoeve vermoedelijk in 1666 gekocht van de kinderen van zijn zus Maria. Lang heeft hij daar niet van genoten, want in 1670 sterft hij.
2. Zijn weduwe Adriana van Eijck wordt nu eigenaar en blijft dit tot haar dood in 1701. Zij heeft twee dochters. Mechteld sterft in 1684 op 23-jarige leeftijd.
3. Catharina van Eijck is de jongste. Zij trouwt in 1693 met Hendrik van Dongelbergen. Na de dood van zijn schoonmoeder wordt Hendrik 'heer van Blaarthem'. In 1699 koopt hij de heerlijkheid Aldendriel. (Als Van der Voort de hoeve in Kruisstraat niet in 1666 verkocht, maakt hij onderdeel uit van deze koop.) Hendrik staat in het Verpondingsboek Rosmalen van ca. 1708 als eigenaar van de hoeve vermeld.⁷ In dat boek vinden we de onderdelen van dit bedrijf uit het rapport van 1666 terug met dezelfde oppervlakten! De 9 kinderen van dit echtpaar worden gedoopt in de kerk van Blaarthem. Twee zoons en een dochter (die in het klooster treedt) bereiken de volwassen leeftijd. In 1727 sterft Hendrick en de weduwe blijft met haar twee zoons achter.
4. Philippus van Dongelbergen, de oudste van de twee zoons wordt nu heer van Blaarthem. Hij is 32 jaar oud en woont samen met zijn moeder en broer op het kasteel. Dertien jaar later overlijdt hij zonder vrouw of kinderen na te laten. Zijn jongere broer volgt hem in 1740 op.

5. **Franciscus van Dongelbergen** is 30 jaar als hij heer van Blaarthem wordt. Moeder Catharina van Eijck sterft in 1753. Er doemt voor deze vrijgezel een groot probleem op, want aan het doorgeven van onroerend goed met geschiedenis, hecht de adel veel waarde. Franciscus neemt contact op met een ver familielid. Theodore del Marmol (1722 - 1790) is een machtig man in Brussel en hij heeft zoons! Met hem spreekt Franciscus af dat hij zijn bezit na zal laten aan diens jongste zoon, op voorwaarde dat die 'Van Eijck' aan zijn naam toevoegt. Dat moment breekt in 1780 aan als Franciscus op 70-jarige leeftijd sterft. Het pachtcontract met Gerrit en zoon Geert van der Doelen wordt opgezegd. Een nieuwe tijd breekt aan.

Periode Del Marmol (1780-1913)

1. **Theodore J. L. del Marmol van Eijck** is acht jaar als zijn verre neef sterft. Totdat hij volwassen is, beheren zijn ouders de erfenis. Dan laat Theodore het kasteel van Blaarthem herbouwen. In 1804 staat hier een rechthoekig classicistisch huis (zie tekening).

Kasteel Blaarthem na de verbouwing uit 1805

Holland wordt in 1806 een koninkrijk met als soeverein Lodewijk Napoleon, de broer van de keizer. Hij is getrouwd met koningin Hortense, de dochter van keizerin Josephine. Theodore komt in contact met het hof. Zijn opvoeding in Brussel blijkt een groot voordeel, want aan het Hollandse hof is Frans de voertaal. In 1809 vinden we hem als opperstalmeester in het paleis van Hortense te Parijs, die daar vaak verbleef. Na de nederlaag van Napoleon uit Frankrijk wordt Hortense verbannen. Zij koopt in 1817 kasteel Arenenberg in Zwitserland en Theodore verhuist mee. In 1818 verkoopt hij al zijn bezit in de Nederlanden aan zijn oudste broer. Daar, aan de bovenloop van de Rijn, sterft hij in 1824 op 52-jarige leeftijd.

2. **Joseph Ch. A. del Marmol** is geboren in 1764 en trouwt in 1802 in Namen met Louise de Le Gros. Deze vrouw erft diverse heerlijkheden en huizen in Wallo-nië, waaronder het kasteel van Sint-Marc bij Namen. Daar gaat het echtpaar wonen. Joseph vinden wij in 1832 als eigenaar van de 21 ha land in het Rosmalense kadaster terug. Na zijn overlijden in 1836 wordt hij opgevolgd door zijn oudste zoon.
3. **Emmanuel L. J. del Marmol** werd geboren in 1810. Hij bewoont het ouderlijk huis en laat dit opknappen. Bij zijn overlijden laat hij de Blaarthemse hoeve be-staande uit: huis, schuur, bakhuis en karschop plus 40 ha. land (bouwland, weiland, hooiland en hakhout) in Rosmalen na. De totale waarde van dit bezit wordt ge-taxeert op fl. 30.000,--.
4. **Eugene Th. del Marmol** wordt in 1885 eigenaar. Hij is geboren in 1812 en zijn leven staat in het teken van de monumentenzorg. Vanaf 1848 tot zijn dood is hij de voorzitter van de Archeologische Vereniging Namen. In 1887 besluit de nieuwe eigenaar deze hoeve te her-bouwen. Vijf jaar later, in 1892, start de restauratie van kasteel Blaarthem. Bij loodgieterswerk brandt dit gebouw het jaar daarop uit. Deze vrijgezel sterft in 1898 en een neefje erft dit bezit.
5. **Fernand L. J. del Marmol** is eigenaar in 1895. Van hem koopt J. Coppelmans de restanten van het kasteel en pachter Theodorus Hanegraaf in 1913 'zijn' hoeve.

Blaarthemse hoeve met Theodorus Hane-graaf, foto ca. 1920 (overgenomen uit Ros-

De geschiedenis van de Blaarthemse hoeve eindigt met die aankoop door de grootvader van Harry Coppens. Na ruim drie eeuwen wordt de band tussen deze hoeve en Blaarthem verbroken: De pachter wordt eigenaar.

¹ Harry Coppens, 'De Coulenborg enz.' In: *Rosmalla*, jrg. 2, nr. 3.

² StSH, Bosch Protocol, inv. nr. 1452, 238°.

³ RHCL, 16.1112A-2 (Kasteel en heerlijkheid Well), inv. nr. 5148.

⁴ StSH, toegang 0466 (Schepenbank Rosmalen), inv. nr. 45.

⁵ L. van der Aa, 'Toponiemen sectie F 2'. In: *Rosmalla*, jrg. 9, nr. 2.

⁶ wikipedia.org/wiki/Kasteel_Blaarthem

⁷ VanHeumen.info – Bronnen, Verpondingsboek eind 17^e eeuw, 14v.

Johannes Cornelis Olifiers, een pastoor met een vooruitziende blik

Jo Versteijnen

Tussen 1865 en 1875 was Johannes Cornelis Olifiers pastoor in Rosmalen. Veel is er niet bekend over deze Johannes Olifiers, ook de kenner van de geschiedenis rond de Lambertuskerk (AdV) kon me niet verder helpen aan gegevens. Dus dan maar zoeken.

Afkomst

Johannes Cornelis Olifiers werd geboren op 24-06-1816 in Oudenbosch. Hij is overleden op 24-06-1875 in Rosmalen en is daar ook begraven. Hij was een zoon van: **Theodorus Olifiers geb. 24-12-1786 in Oudenbosch overl. ? en Gijsberdina Walthera van den Houdt geb. 1780 overl. 02-09-1827 in Besoijen**

Zij zijn getrouwd op 21-11-1808 in Besoijen.

Beroep: Theodorus was koperslager.

Johannes C. Olifiers (24-06-1816) was een broer van:

Johannes Petrus Olifiers geb. 18-04-1809 in Oudenbosch overl. op 01-06-1814 in Oudenbosch

Catharina Olifiers geb. 03-10-1812 in Oudenbosch overl. op 13-03-1870 in Besoijen

Johanna Antonia Olifiers geb. 03-12-1814 in Oudenbosch overl. op 03-09-1823 in Oudenbosch

Antonius Olifier geb. 18-04-1818 in

Oudenbosch overl. op 17-05-1877 in Besoijen

Grootouders van **Johannes Cornelis Olifiers** waren:

Johannes Olifiers geb. 1746 in Oudenbosch overl.?

Anna van Gils geb. 1748 in Oudenbosch

overleden 08-02-1820 in Oudenbosch en

Antonius van den Houdt. geb. 1751 overl. 26-03-1800 Be-

1831
Johannes Cornelis Olifiers

In het jaar een duizend acht honderd en zestien den vier en twintigste Maend, Compromissie door een Burgermeester officier van de Burgerlijke Staat der gemeente Oudenbosch, Theodorus Olifiers van dat dorp, Jansen koperslager, woonende in dat dorp, gemeente, door welke een heeft gepresenteerd een kind van het mannelijk geslacht geboren den vier en twintigsten dach van des jaars des morgens van het jaer een, van heer Compromissie en van Gijsberdina van den Houdt, zijner huisvrouw, en aan het welk hij verklaart heeft de voornamen te willen geven van Johannes Cornelis, geboorte - verklaring en presentatie geschied in tegenwoord van Stephanus van den Bulte oud woe en schiedt Jansen, publicatie en Johannes - velt oud apt en dertig Jansen, beide alhier woonachtig. Welk door een hun verklaring te zijn gedaan met een hebbende tekenen - of Olifiers - N.D. - Brie (D. N. G. van Breda)

Geboortakte Johannes Cornelis Olifiers

soijen.

Catharina Anna van der Pot. geb. 23-11-1753 Waalwijk overl. 11-02-1815 Besoijen.

Periode als priester

Over zijn opleiding tot priester heb ik niets kunnen vinden. In een krantenknipsel uit de Graafsch Courant van 29 april 1865 zag ik dat Johannes Olifiers, pastoor te Ooij en

KERKELIJKE BERIGTEN.
— Tot pastoor te Rosmalen is benoemd de Wew. hr. J.C. Olifiers, sedert 1860 pastoor te Ooij en Persingen, die aldaar wordt opgevolgd door den Ew. hr. J.H. v.d. Marck van af 1856 kapellaan te Leeuwen; terwijl de Ew. hr. C. Reijnen, sinds 1863 kapellaan te Haren, bij Megen, als zoodanig naar Leeuwen is verplaatst. De Wew. hr. W. Wijnackers, van af 1836 pastoor te Wanroy, is den 27n dezer's avonds ten 9 u. in den Heer ontslapen. R. I. P.

Bericht uit Graafsch Courant 29-4-1865

Persingen was benoemd tot pastoor in Rosmalen.

Hij is dus van 1860 tot 1865 pastoor geweest in het Gelderse dorp Ooij en Persingen.

De Bossche graficus Hendrik de Laat maakte deze ets van het kerkje van Ooij en Persingen

Zijn benoeming in Rosmalen.

Johannes Olifiers kwam in Rosmalen als opvolger van pastoor Johannes van der Heijden. Deze pastoor werkte in Rosmalen van 1848 tot aan zijn overlijden op 17 april 1865. Hij is in Rosmalen begraven.

Rosmalen was in 1865 een klein agrarisch dorp met 2230 inwoners. Meestal grote gezinnen en niet te veel rijkdom. Een mooie parochie voor een pastoor.

Binnen de grenzen van Rosmalen lagen ook een paar prachtige landgoederen, bewoond/beheerd door vermogende bewoners. Een van deze landgoederen was Eikenburg in de wijk Maliskamp.

Landgoed Eikenburg.

Het landgoed Eikenburg was reeds bekend vanaf 1724 en heeft in de loop der jaren verschillende bewoners gehad. *(In de Rosmalla's jaargang 31 nummers 1 en 2 beschrijft Hein van der Flier uitgebreid dit landgoed en zijn bewoners.)*

Villa Eikenburg

Achter deze boerderij lag de villa en het landgoed.

In 1816 werd Franciscus van Meeuwen, een koopman uit 's-Hertogenbosch eigenaar van dit landgoed. Hij is in 1802 in Maastricht in het huwelijk getreden met Maria Ida Coenen. Het echtpaar krijgt drie zonen, Bernardus, Augustinus en **Franciscus**. Na de dood van hun vader zijn de drie gebroeders gezamenlijk eigenaar van Eikenburg. Nadat Augustinus een andere weg heeft gekozen word Bernardus in 1830 eigenaar. Na zijn overlijden in 1839 komt het gehele landgoed op naam van **Franciscus J. A. van Meeuwen**.

Marie Thérèse van Meeuwen-Coenen

Marie Thérèse Coenen wordt in 1805 in Maastricht geboren als dochter van Jacques Andre Coenen en Marie Helena Pael.

Ze trouwt in mei 1834 op burcht Raaf in het Duitse Eynatten bij Aken met **Franciscus van Meeuwen** (ze zijn neef en nicht). *(in Rosmalla jaargang 30 nummer 4 staat een uitgebreid artikel van Hein van der Flier over deze Marie Thérèse Coenen)*

Het paar vestigt zich eerst in 's-Hertogenbosch en werd in 1839 eigenaar van Eikenburg. Na het overlijden van Franciscus in 1855 is zijn vrouw Marie Thérèse voortaan alleen eigenaar van Eikenburg.

Maar, ze is met al haar luxe en rijkdom niet gelukkig zo alleen op haar grote landgoed en heeft dikwijls heimwee naar haar familie, die ondertussen in Aken woont. Ze besluit dan ook in 1865 om Rosmalen te verlaten en zich bij haar familie in Aken te vestigen.

Begin jaren 1870 komt het idee bij haar op om op het landgoed een stichting op te richten voor het verzorgen van bejaarden, hulpbehoevende mensen en wezen.

De bouwplannen en pastoor Olifiers

Het plan van Mevrouw van Meeuwen om in de Maliskamp een verzorgingshuis op te richten kwam bij pastoor Olifiers nogal vreemd over, Hij was er niet gelukkig mee. Zijn nuchtere Brabantse hart zei dat het anders moest. Hij vroeg een onderhoud aan met mevrouw van Meeuwen.

Zijn argumenten waren: Dat de gekozen plaats veel te ver van een kerk verwijderd lag. Het verzorgend personeel en de nog mobiele bewoners moesten bijna een uur lopen tot aan de Lambertuskerk in het dorp. *(Maliskamp kreeg pas in 1934 zijn kerk)*

De bereikbaarheid en de mogelijkheid tot winkelen was moeilijk. Vooral de mogelijkheid tot het opzetten van katholiek onderwijs was op die afgelegen plek ook een groot probleem. Pastoor Olifiers had een ander en volgens hem een veel beter plan.

Midden in het dorp aan de voet van de Lambertuskerk lag een mooi stuk bouwgrond. Als daar gebouwd zou worden dan waren al veel problemen opgelost.

Met de congregatie van de Zusters van Liefde uit Schijndel kon een afspraak worden gemaakt om met enkele nonnen de verzorging van de bewoners op zich te nemen. Het zou dus een soort klooster worden.

Vanuit die congregatie waren ook meerdere nonnen met een onderwijsbevoegdheid, een mogelijkheid dus dat vooral het onderwijs van de jonge meisjes ten goede kwam. Voor die tijd waren er in Brabant nog veel openbare scholen in plaats van katholieke.

Mevrouw van Meeuwen liet zich overtuigen en zo werden de plannen gewijzigd en werd besloten om in het dorp het klooster van Meeuwen te laten verrijzen.

Dat dit alles op afstand (Aken/Rosmalen) en met diverse tussenpersonen nogal wat voeten in de aarde had is wel te begrijpen (*in Rosmalla jaargang 22 nummer 2 staat een artikel van Michiel van Heumen en Gerrit Mol betreffende de vele briefwisselingen ed.*)

Oude van Meeuwenklooster

Pastoor Olifiers

Een trotse pastoor Olifiers kon in 1873 de eerste nonnen uit Schijndel verwelkomen in het prachtige nieuwe klooster. Een aanwinst voor het dorp. Vele jaren (tot 1986) hebben de zusters van Liefde zich ingezet voor de bevolking. Opvang van wezen, verzorging van oudere mannen, hulp bij een ziekte-epidemie, bij overstromingen enz. Maar zeker het opzetten en begeleiden van het onderwijs speciaal voor meisjes heeft een enorme impact gehad voor de bevolking van Rosmalen.

Pastoor Olifiers had toen inderdaad een vooruitziende blik .

Marie Thérèse Van Meeuwen overleed op 3 mei 1882 in Aken.

Pastoor Olifiers had, zeker de laatste jaren van zijn leven, te kampen met zijn gezondheid.

Hij is op 24 juni 1875 in Rosmalen overleden en begraven op het kerkhof naast de Lambertuskerk.

Na zijn dood werd hij per 1 juli 1875 in Rosmalen opgevolgd door Augustinus Josephus Fritsen.

Krantenbericht van zijn broer .

Grafzerk van Johannes Cornelis Olifiers.

Lambertuskerk voor de verbouwing in 1911.

Een paar weken na het overlijden van pastoor Olifiers was er een inboedelverkoop in de pastorie van Rosmalen, waar hij dus 10 jaar had gewoond.

De gehele inventaris van pastoor Olifiers was te koop.

De Duinsche Hoeve

Hans Groenewoud

In een van de vorige afleveringen van de *Rosmalla* heeft de redactie aangekondigd dat er elke keer wat dieper zal worden ingegaan op een van de giften, die in de periode voorafgaande aan het verschijnen van de nieuwe afleveringen zijn aangeboden. Het betreft dan vooral giften, die verder terug grijpen op de geschiedenis van Rosmalen. Toch beginnen we in deze aflevering met een uitzondering. We willen het hebben over een van de schenkingen van het vorig jaar. Oorzaak hiervan is ook het artikel van een van de regelmatige scribenten in de *Rosmalla*, Hein van der Flier: “De Huijsbergh of Predikherenhoeve” in *Rosmalla* nr. 2 van vorig jaar. Op de eerste pagina van zijn stuk staat een kaart uit 2000 met daarin heel prominent aangegeven de ligging van de boerenhoeve “De Duinsche Hoeve”.

Eind oktober vorig jaar ontving de Heemkundekring via de website het volgende bericht:

- *Beste lezer, In 2024, 27 of 29 bestaat boerderij De Duinsche Hoeve 400 jaar. Toen wij hier in 2015 kwamen wonen heeft een archeoloog van de gemeente Den Bosch diepgravend onderzoek (o.a. dendrochronologisch) gedaan en daar een lijvig rapport over geschreven. Als het u interesseert geven wij dit rapport graag vrij aan de Heemkundekring. U kunt dan bekijken of hier meer aandacht aan besteed kan worden. De Duinsche Hoeve was tijdens het onderzoek nog bekend onder het adres: Vliertwijksestraat 63. De gemeente heeft echter in ca. 2017 de straatnaam gewijzigd. N.b.de archeologische vondsten die zijn gedaan, zijn aan de afdeling archeologie in het Groot Tuighuis aan de Bethaniëstraat te Den Bosch gegeven.*

De vraag of we hier als heemkundekring meer aandacht aan zouden willen besteden is niet tegen dovemansoren gesteld: dat doen we maar wat graag. Ik zal in dit artikel ook regelmatig gebruik maken van het geschonken rapport¹. Er zijn weinig boerderijen, of beter gezegd boerenhofsteden, want dat is het in dit geval, waarvan we na het onderzoeksrapport te hebben gelezen met zekerheid kunnen zeggen dat de boerderij al zeker een lange geschiedenis heeft. Toeval wil dat ik tijdens mijn werkzame leven als fysiotherapeut een aantal keren in deze boerderij iemand “aan huis” heb mogen behandelen en toen al onder de indruk was van het gebouw, maar dat is inmiddels lang geleden.

De Duinsche Hoeve blijkt al sinds 2003 een rijksmonument te zijn (reg.-nr. ID 526412). Bij een registratie behoort een zgn. regelgevende omschrijving. We zullen die voor een deel citeren:

- *Kortgevelboerderij ‘De Duinsche Hoeve’ van het hallehuistype met middenlangsdeel, voornamelijk daterend uit 1627 en 1856. Markante boerderij, afgezonderd gelegen op ruim landgoed met hoog opgaand geboomte. In de onmiddellijke omgeving eiken met een stamomtrek van ca. 200 cm en vijf linden ca. 175-300 cm.*

Wat betreft de waardering van het pand volgt de volgende beschrijving:

- *De kortgevelboerderij met middenlangsdeel uit 1627 en 1856 is van algemeen belang. Het pand heeft cultuurhistorische waarde als bijzonder markant voorbeeld van een zich steeds verjongende boerderij van het hallehuistype. Het pand heeft architectuurhistorische waarde vanwege de in- en uitwendig betrekkelijk gaaf behouden hoofdstructuur en het traditionele materiaalgebruik alsmede vanwege onderdelen van het interieur. Het pand is historisch van belang vanwege de hoge ouderdom. Door zijn ligging op een landgoed met hoog opgaand geboomte vormt het een karakteristiek landschapselement.*

Hein van der Flier gaat in zijn beschrijving van de Huijsbergh of Predikherenhoeve terug tot 350 jaar geleden. Hij beroept zich daarbij o.a. op Karel Leenders². Vanuit de in het rapport gegeven beschrijving kunnen we er van uit gaan dat de door hem beschreven hoeve vrijwel zeker uit dezelfde periode stamt als de Duinsche Hoeve. Maar ook Jacq. Luyckx schreef in 2003 al lovend een artikel over deze hoeve in de *Bossche Bladen*. Voorts publiceerde Leo Adriaenssen over een “Duinsche Hoef” die omstreeks 1600 in bezit was van het Bossche Geefhuis. Van dit laatste is het niet zeker of het dezelfde hoeve is waar we hier over schrijven.

Maar wat maakt juist deze boerderij zo markant? Hiervoor graven we wat dieper in het rapport, opgesteld door de “Afdeling Bouwhistorie en Archeologie” van “Erfgoed ’s-Hertogenbosch”, genaamd: “De Duinsche Hoeve, Bouwhistorische notitie” uit december 2014. Dit boekwerk maakt het mogelijk dat we aan de hand van de beschrijvingen van de onderzoekers eeuwen terug kunnen kijken in de geschiedenis en het ontstaan van deze hoeve.

Het bouwkundig onderzoek werd uitgevoerd door Maarten Endeman en Gerrit Koerenberg. Het archeologisch onderzoek is verricht door archeologisch onderzoeker Ronald van Genabeek, iemand die we al vaker bij Rosmalens bodemonderzoek zijn tegengekomen. Deze naam zal in latere verhalen nog terugkomen als we het gaan hebben over enkele recent uitgevoerde archeologische proefboringen in ons dorp.

Al in 2004 is er een eerste verkennend onderzoek geweest en zijn er opmetingen gedaan door BAAC (Bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhistorie). Doordat er voor een verbouwing allerlei zaken waren verwijderd (plafonds, voorzetwanden, etc.) kon de afwerking van verschillende ruimtes nader worden bestudeerd en de in zicht gekomen bouwsporen nader worden geanalyseerd. Voor de historische gegevens citeer ik uit het genoemde rapport:

- *Op het in 1832 uitgegeven kadastraal minuutplan van Rosmalen, sectie 2, blad C is het grondgebied van de Duinse Hove met een gele lijn omgeven. Eigenaar is pastoor Johan Arnold Gast, woonachtig te Heeze, die*

de boerderij en gronden verpachtte. Het bezit betreft in totaal 54 percelen, die naar negen verschillende functies zijn gerubriceerd. Het eerste wat opvalt is dat de kleine smalle percelen in groepjes liggen en verschillend zijn georiënteerd. Dit patroon is in de loop van de tijd ontstaan door kleinschalige ontginningen van 'woeste gronden', die omgeven werden door wallen van eikenhakhout.

- *De militaire kaart van 1870 toont het grondgebied rond de boerderij doorsneden met een raster van wegen. De percelen zoals die in 1832 aanwezig waren zijn nog deels herkenbaar, maar duidelijk is sprake van ruilverkaveling. Het grondgebruik lijkt meer richting bosbouw te zijn verschoven. Naast de boerderij lijkt aan de oostzijde een tweede schuur te zijn gebouwd. De militaire kaart van 1907 lijkt daarentegen een tweede schuur aan de oostzijde af te beelden. Volgens het BAAC-rapport zou het hier gaan om een varkensschuur die bij oorlogshandelingen in 1944 is verwoest.*

Detail van het kadastraal minuutplan van Rosmalen uit 1832 (links) en een weergave van het grondgebruik (rechts); noord is boven. Geel = bouwland; donker groen = dennenbos; licht bruin = hakhout; donker bruin = opgaande bomen; licht groen = weiland; oranje = tuin, rood = gebouwen behorende bij De Duinsche hoeve; paars = heide. De letter A markeert de heidepercelen van de voormalige gemeente Rosmalen.

Uit het verdere verhaal blijkt dat de boerderij ook oorlogsschade heeft opgelopen en dat de varkensschuur in 1963 opnieuw zou zijn opgebouwd. In 1962 werd er een nieuwe korenloods gebouwd, die meer ten noordoosten van de boerderij kwam te liggen.

Uit het rapport lezen we verder:

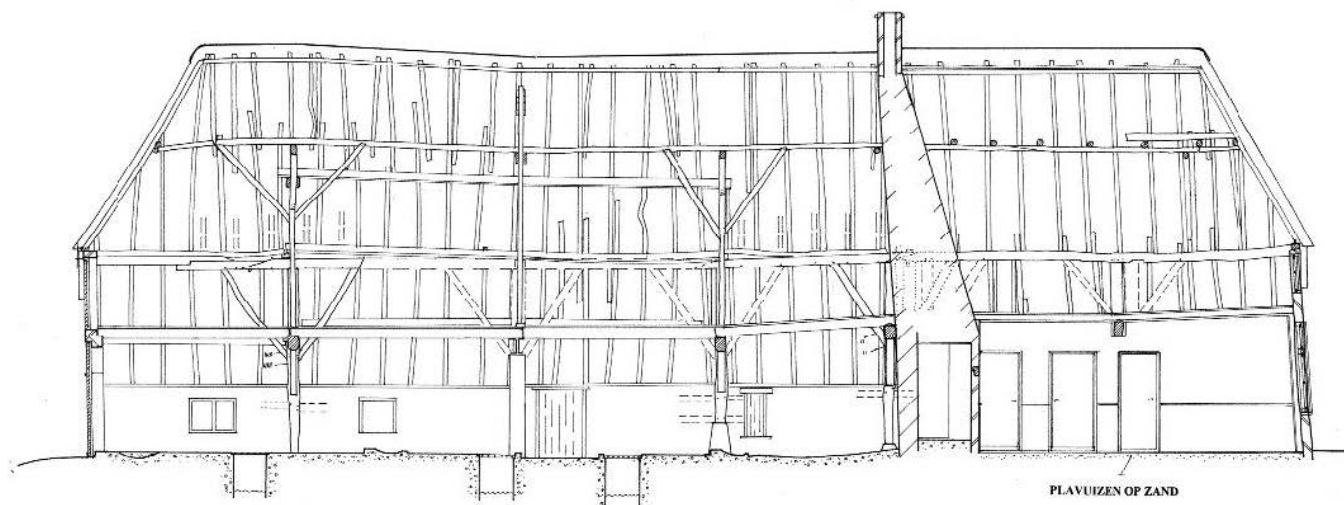
- De boerderij behoort typologisch tot het zogenaamde hallenhuis en wordt vanwege de plaats van de toegang tot het woongedeelte gerekend tot het type kortgevelboerderij. De draagconstructie van ankerbalkgebinten verdeelt het gebouw in de lengterichting in drie beuken, terwijl een brandmuur de scheiding in de breedte vormt tussen het woongedeelte aan de zuidzijde en het bedrijfs gedeelte ten noorden daarvan. Het woongedeelte is twee gebintvakken diep; het bedrijfs gedeelte vier.

En juist het monumentaalste van De Duinsche Hoeve zit hem in het boven beschreven gebinte:

De hoeve is uiteraard ook dendrochronologisch onderzocht en dat heeft een aantal bijzondere vondsten opgeleverd. Een van de conclusies die men daaruit kan trekken is dat de hoeve rond het voor 's-Hertogenbosch belangrijke jaartal 1629 moet zijn gebouwd. Dit kan volgens het onderzoeksverslag worden geconcludeerd uit het onderzoek van een deel van de gebintconstructie. De boerderij die toen werd gebouwd (men spreekt dan van [bouw fase 1](#)) betrof een zogenaamd 'Hallehuistype', dat door de constructie van ankerbalkgebinten in drie beuken is verdeeld. In de diepte telde het gebouw waarschijnlijk vier traveeën .

Plattegrond oorspronkelijke boerderij

Langsdoorsnede van de boerderij. Bron: Opmeting BAAC, M. Bimmel September 2003

Het bewijs hiervoor is niet hard, omdat het derde en vijfde gebint zijn gemaakt van hergebruikt hout en het vierde gebint in 1960 is vernieuwd. Wel zijn op beide gebinten telmerken aanwezig die passen in het oorspronkelijke 17de-eeuwse timmermanssysteem. Uit het weinige dat bekend is over Brabantse boerderijen uit deze periode, blijkt dat een diepte van drie of vier traveeën gebruikelijk was. We vinden dat meer terug in onze omgeving: immers ook de Moriaan op de Markt is van oorsprong een “hallehuis”. Het

eerste, zuidelijke gebint van de hoeve maakte oorspronkelijk deel uit van de voorgevel. Aan de oostzijde bevond zich de toegang met een in tweeën gedeeld bovenlicht en een smal venster ernaast. In de ankerbalk zijn hiervan de pengaten nog terug te vinden. In combinatie met pengaten in de westelijke gebintstijl lijkt dit erop te wijzen dat tegen de westzijde van de gevel een uitbouw stond. De hoeve zou dan tot het type “hoekgevel-boerderij” behoord hebben, waarvan er nog verschillende in de omgeving staan, o.a.

Reconstructie van de oorspronkelijke 17de-eeuwse gevel van het woongedeelte

in Den Dungen. Hoe diep deze aanbouw is geweest kan niet meer worden vastgesteld. Mogelijk zag de hoeve er uit zoals in onderstaande tekening is aangegeven.

Mogelijk was er destijds sprake van enkel een gemetselde stookplaats met rookkanaal en houten wanden aan weerszijden daarvan. Gezien de diepte van het eerste gebintvak is het niet ondenkbaar dat de stookplaats in het tweede gebintvak stond. Er zijn ook geen aanwijzingen gevonden of en waar de boerderij een kelder had in de 17de eeuw. De zijbeuk naast de uitbouw was hier vaak een geëigende plaats voor. Sporen die dit bevestigen zijn bij het onderzoek niet gevonden.

Voor bouwfase 2 citeer ik letterlijk uit het rapport het volgende:

Vermoedelijk in de 18de eeuw is een nieuwe baksteen

Buitenzijde van de rechter stijl van het vijfde gebint.

voorgevel geplaatst, waarvan de resten in de oostelijke zijbeuk zijn gevonden. Mogelijk werden gelijktijdig ook de zijgevels (deels) versteend. De fundering van de voorgevel werd enkele decimeters voor het eerste gebint aangebracht, waarschijnlijk in de lijn met de voorzijde van het overstek. De zuidmuur van de kelder ligt ook in de lijn van deze gevel, wat lijkt te impliceren dat de uitbouw op de zuidwesthoek gelijktijdig is afgebroken. Het vervangen voorste deel van de westelijke gebintplaat zou er eveneens een aanwijzing voor kunnen zijn evenals de ligging van de kelder, die over het algemeen op de hoek van de boerderij wordt gesitueerd. De kelder zou dan mogelijk weer gemaakt kunnen zijn ter vervanging van een kelder in de uitbouw. Zeker is dat in deze fase de houten wanden tussen de middenbeuk en de zijbeuken in de woning zijn gehandhaafd. Gezien de toegang tot de kelder lijkt het wel aannemelijk dat de woonruimte naar het noorden iets is vergroot, maar hiervoor zijn verder geen aanwijzingen gevonden.

Er is ook nog sprake van een 3e bouwfase.

Via het dendrochronologisch onderzoek weten we dat deze is te situeren rond 1803. Daarbij krijgt de boerderij in grote lijnen zijn huidige voorkomen. De verbouwing heeft tot doel om zowel de woonruimte als het bedrijfsgedeelte te vergroten. Aan het bedrijfsgedeelte wordt een gebintvak toegevoegd door de kap van het overstek door te trekken. Aan de zuidzijde wordt het woongedeelte met een travee uitgebreid, waarvoor een nieuwe voorgevel wordt gebouwd en de gebintplaten verlengd. Tussen de stal en de woning wordt in de middenbeuk een nieuwe brandmuur opgetrokken, iets voor de zuidzijde van het tweede gebint. Hiertegen komt in het woongedeelte een grote schouw, mogelijk met een oven in de oosthoek. Als scheiding met de zijbeuken blijven de houten wanden in het oude gebintvak gehandhaafd. Mogelijk dat dergelijke wanden ook in het nieuwe vak werden aangebracht. Boven het woongedeelte is vermoedelijk in deze fase een nieuw dak aangebracht.

Het vermoeden bestaat dat bij deze verbouwing ook ingrijpend constructief herstel aan de gebinten heeft plaatsgevonden. Daarbij zijn het tweede en vijfde gebint voorzien van nieuwe ankerbalken en is bij het derde gebint de westelijke stijl en ankerbalk vervangen. Het is mogelijk dat in de periode van bouwfase 2 het onderhoud aan de hoeve marginaal is geweest en dat dit zijn tol heeft geëist wat betreft de staat van de hoeve.

Bouwfase 4 heeft plaats gevonden rond 1856 en hierbij voltrok zich een grondige verbouwing. Er werd een aantal geveldelen vernieuwd en opgehoogd. Daarbij werd ook de kapconstructie aangepast. Op de gebinten worden jukken geplaatst en langs de westelijke gebintplaat komt een gording. Het woongedeelte wordt gelijktijdig opnieuw ingedeeld. Aan de oostzijde wordt de heerd versmald voor ruimere kamers in de zijbeuk, wat tot gevolg heeft dat de vensters in de voorgevel moeten worden verplaatst. In elke kamer komen twee bedsteden, waarbij onder de bedstede van de noordoostelijke ruimte een ondiep keldertje wordt gemaakt. In de verbrede opkamer komen twee bedsteden. De keldertoeegang die tot dan toe aan de noordzijde was, is mogelijk bij deze verbouwing naar de zuidzijde verplaatst.

Bouwfase 5 voltrok zich rond 1900. Er wordt dan aan de westzijde van de heerd een gang afgescheiden en op de voorstal een nieuwe bedstede gebouwd. De “mooie kamer” op de zuidoosthoek zal bij deze verbouwing vermoedelijk met een sjabloonschildering zijn gedecoreerd.

Bouwfase 6:

In de tweede helft van de 20ste eeuw wordt het bedrijfsgedeelte gemoderniseerd. We weten niet of de potstal tot dan toe aanwezig is geweest, of al in het begin van de 20ste eeuw werd vervangen door een vaste koestand met een mestgoot. In 1959 worden aan de zuidzijde van

het bedrijf twee stallen dwars op de zijgevels geplaatst met betonnen mestgoten. In 1980 is daar nog een derde aan de noordzijde aan toegevoegd. Deze werd met een muur van kalkzandsteen gescheiden van het oude stalgedeelte. Al eerder was in 1965 de voorstal van de koestal afgescheiden. Het woongedeelte is in deze periode voorzien van hardboard voorzetwanden en plafonds. De schouw werd aan de zijde van de woning dichtgemetseld en verbouwd tot een badkamer, toegankelijk vanaf de voorstal. In 1974 is het vierde gebint na instorting vervangen door gemetselde kolommen met een stalen balk erover.

Bouwfase 7:

In 2014 is men begonnen met een ingrijpende renovatie van de hoeve. Daarbij zijn de stallen uit de voorafgaande bouwfase uit het bedrijfsgebouw verwijderd evenals de muur met de voorstal. Na ontmanteling van het interieur in het woongedeelte is de gangmuur afgebroken. Tijdens de werkzaamheden bleek de muur tussen de stal en de noordoostelijke kamer bouwkundig te slecht om te handhaven en is verwijderd. Bij het uitgraven van het gebouw voor het aanbrengen van een betonvloer is de muur uit 1856 langs de opkamer ingestort. De kapconstructie is gerenoveerd en ter plaatse van het in 1974 ingestorte

gebint is een nieuw houten exemplaar gemaakt. Het bedrijfsgebouw is nieuw ingericht als woonruimte.

Het rapport eindigt met de volgende lovende en waarderende woorden; De kortgevelboerderij met middenlangsdeel uit 1627 en 1856 is van algemeen belang. Het pand heeft cultuurhistorische waarde als bijzonder markant voorbeeld van een zich steeds verjongende boerderij van het hallehuistype. Het pand heeft architectuurhistorische waarde vanwege de in- en uitwendig betrekkelijk gaaf behouden hoofdstructuur en het traditionele materiaalgebruik alsmede vanwege onderdelen van het interieur. Het pand is historisch van belang vanwege de hoge ouderdom. Door zijn ligging op een landgoed met hoog opgaand geboomte vormt het een karakteristiek landschapselement.

Inwendig is de oorspronkelijke indeling grotendeels bewaard gebleven. De ankerbalk in de woonkeuken is omtimmerd, de schouw is achter een later muurtje verdwenen, oude deurkozijnen met een oude deur zijn gebleven. Geheel links naast de voordeur bevindt zich met drie stenen treden naar beneden een kelder met tongewelf. Verder is er een opkamer met houten trap van vier treden. De schoorsteen boven het voorhuis is van IJsselsteen. In

De Duinse Hoeve aan de Vliertwijksestraat te Rosmalen (foto Hans Groenewoud 2023)

de kap boven het voorhuis zitten enkele eiken sporen. In de voorstal is nog een bedstede. In het bedrijfsgedeelte zijn vier eiken ankerbalkgebinten met schoren zichtbaar. Met daarin de eerder genoemde gehakte telmerken. Op de ankerbalken zitten eiken trapeziumvormige spanten met twee koppelbalken boven elkaar en windschoren met daarbij twee gordingen en rondhouten sporen. Een afwijkend spant van gezaagd grenenhout is na oorlogsschade in 1946 vernieuwd. De geheel symmetrische achtergevel dateert blijkens een inscriptie in de hardstenen sluitsteen in de steense korfboog met aanzetstenen boven de dubbele deeldeer uit 1856.

Wij, als heemkundevereniging belast met het in ere houden en behouden van erfgoed, kunnen er aan toevoegen, dat we de huidige bewoners, die ernaar gestreefd hebben de

hoeve zoveel mogelijk in zijn oude stijl te restaureren, dankbaar moeten zijn dat dit erfgoed in de huidige staat de mogelijkheid heeft om nog jaren als herinnering aan een lang verleden, bewaard te blijven.

1. "Bouwhistorische notitie Duinse Hoeve december 2014", Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten, gemeente 's-Hertogenbosch. Wat betreft de foto's en tekeningen heb ik met toestemming gebruik gemaakt van de in dit rapport verzamelde gegevens. Ik dank hiervoor vooral Bianca Eikhout, bouwhistoricus
2. Karel Leenders, 'De dynamische hoeve, verandering in boerderijgebouwen en hun omgeving in de Meijerij 1662-2015'
3. J.J. Luyckx: 'De Duinsche Hoeve: een pronkjuweel' in Bossche Bladen 3 (2003) 96-98
4. Leo Adriaenssen: 'Rosmalen tussen Beeldenstorm en Bestand', in: Rosmalla 13, jan. 2003, p. 3-18
5. Een travee of gewelfjuk is onder andere een deel van een gebouw, dat wordt bepaald door twee opvolgende steunpunten in de lengterichting van het gebouw.
6. Zie hiervoor: Herman Janse: "Houten kappen in Nederland 1000-1940" (1989)

Nieuwe schenkingen voor ons archief

Hans Groenewoud

Ons archief neemt inmiddels door allerlei schenkingen steeds omvangrijkere vormen aan. Nog steeds zijn er vooral oudere Rosmalenaren, die vinden dat oude zaken die ons voormalige dorp betreffen, uiteindelijk in ons archief thuis horen. We zijn daar iedereen heel dankbaar voor. We laten hierna een korte bloemlezing volgen betreffende aangeboden schenkingen:

- Schilderij van Pieter Engels sr. betreffende "Gezicht op de Heinis" uit 1964
- Dit schilderij is een mooie aanvulling bij een ander schilderij van Pieter Engels van de Lambertuskerk. U treft beide schilderijen aan op de voor- en achterkant van deze uitgave van de *Rosmalla*.
- Twee spelden van de voormalige Psych. Inrichting Coudewater, die werden uitgereikt wanneer men daar voor de interne opleiding was geslaagd.

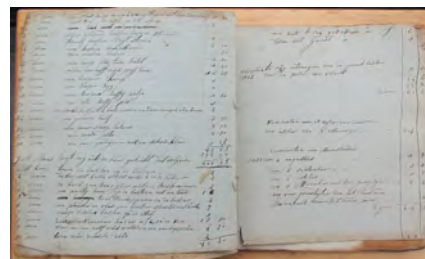

- Ook toen was er al een verschil tussen mannen en vrouwen: de grote speld werd toebedeeld aan de mannelijke geslaagden, de kleine aan de dames!
- Heel veel boeken ter aanvulling van onze bibliotheek!

- Speld, die herinnert aan het 25 jarig lid zijn van de

- kleindierensportvereniging "Helpt Elkander".
- De zelfde vereniging heeft ons blij verrast met een gift van € 750.- ter bijdrage voor het documenteren van een deel van hun archief bij het opheffen van de vereniging.
- Diverse tekeningen van de Lambertuskerk.
- Een aantal Carnavalsattributen van een oud "Raad van elf"- lid.
- Een heel oud schrift uit omstreeks 1835 met in het Frans een beschrijving van het hedendaagse leven hier in Rosmalen. Aan de andere kant bevat het een administratie: opsomming van verkochte goederen in september tot en met oktober van dat jaar. Het betreft vooral

de verkoop van landbouwzaken, zoals hooi, rogge enz.

Het mooie Aa-dal in Hintham in wintertijd

Jo Versteijnen

Het gedeelte langs de rivier de Aa

Voordat in 1961 de definitieve handtekening voor de bouw van de wijk Hintham-zuid werd gezet en voordat in 1970 de rondweg A2 door Hintham werd aangelegd was het gebied langs de rivier Aa een open veld.

Achter het bebouwde gedeelte van Hintham, lag de plas "Het IJzeren Kind". Deze plas was ontstaan in 1933 omdat er zand nodig was voor het ophogen en bouwrijp maken van de Bossche wijk Hinthamer-park

Het zand uit de Stenenkamerplas, in de volksmond beter bekend als het Heijmansgat, werd gebruikt voor het ophogen van Hintham-zuid.

Bij de plek waar de "Rechtse dijk", de officiële naam was Hinthamsestraat, begon in de richting Berlicum lag een voetbalveld voor de plaatselijke voetbaljeugd. (Nu is hier de Pastoor van Thiellaan). Bij die plas was zomers wat watervertier en er kon worden gevist.

Verder was het gedeelte langs rivier de Aa, tot aan Berlicum wei- en bouwland dus agrarisch gebied.

Aan de zuidzijde van de dijk stond alleen de woning / werkplaats van Cor en Thé van der Zandt en wat verderop in het veld de boerderij van Huibregts.

Voetbalveld Juliana aan het begin van de Rechtse Dijk

Woon en werkplaats van Thé van der Zandt

De familie Huibregts moest met de boot

In najaar en winter veranderde soms dit gebied. Bij hoog water, als de Aa zijn overschot aan water niet kwijt kon op de Dieze en Maas, liep dit gedeelte regelmatig onder water. Bij extreem hoog water moest de familie Huibregts wel gebruik maken van een roeiboot om droog vanaf hun boerderij naar de dijk te komen. Zo werden dan elke dag de melktuiten aan de dijk gezet. Het gebeurde ook wel eens dat in een winterperiode de natuur meewerkte om

Maar mooi in winterse tooi

van dat Aa-dal een mooi stukje natuur te maken, waar dan ook nog geschaatst kon worden.

Bij hoog water, met daarna een vorstperiode en dan ook nog wat sneeuw als toetje, ja dan zag de Hasselt (Aa-dal) er ineens heel sprookjesachtig uit. Op de dichtgevroren ondergelopen stukken kon dan lekker geschaatst worden.

Het Aa-dal verdwenen onder water

Een welkome mogelijkheid tot ontspanning voor de bewoners van de nieuwe wijk Hint-ham-zuid.

Door de aanleg van het Mâximakanaal tussen Zuid-Willemsvaart en Maas in 2008 en de aanleg van de Rosmalense Aa, die vanaf de Aa al kronkelend parallel met het kanaal ook naar de Maas stroomt, is dit mooie gedeelte van Hintham drastisch veranderd.

Ook de overstromingen en strenge winters zijn niet meer van deze tijd. Dus blijft alleen de herinnering en mijn foto's nog over aan deze mooie plek.

Schaatspret op de ondergelopen plekken

Nonnen van Coudewater op weg naar hun thuisbasis.

Foto onbekend (6)

Michiel van Heumen

In de vorige jaargang van *Rosmalla* stond in deze fotoreportage in nummer 3 een schoolfoto van een jongen met op het bord de datum 1935. Helaas wist de afgelopen maanden niemand met zekerheid wie die jongen op de foto was. Jo Versteijnen reageerde onlangs met het volgende verhaal: “Deze foto is gemaakt in Hintham. Ik kreeg een reactie van iemand uit Hintham met het verhaal dat haar overleden vader precies dezelfde foto had, gemaakt in Hintham met hetzelfde bordje (1935). Eén voor één moesten ze bij het bordje poseren. Maandag zag ik de foto van handboogvereniging Nimrod in de kelder van Perron-3. Ik zie veel gelijkenis tussen de omcirkelde foto en de jongen in de *Rosmalla*. Er staat alleen maar een achternaam bij, nl. “van Thiel”. Tijdsperiode van beide foto’s kan kloppen.” De vraag aan de lezers van dit tijdschrift is, of die het verhaal van Jo

kunnen bevestigen of eventueel ontkrachten. Tevens twee nieuwe foto’s die Ronald van Grinsven/marleyart uit ons heemarchief heeft aangeleverd. Een foto van een jong meisje en een foto van een gezelschap (uit Rosmalen?) dat poseert in een hangar voor een vrachtvliegtuig van de KLM. Wie kan ons zeggen wie er op staan, bij welke gelegenheid de foto’s zijn gemaakt of andere bijzonderheden verschaffen?

U kunt uw reactie weer sturen naar info@heemkundekringrosmalen.nl

Handboogschutterij Nimrod: Staande 2e van Links Mw. van Thiel.
en vlnr: Louise Stroucken, Jo Stroucken, van Thiel, Frans van Grootel, daarnaast rechts staande Mw. van Grootel.

